

369353

22

STATISZTIKAI KÖZLEMÉNYEK

SZERKESZTI: DR. ILLYEFALVI L. LAJOS

BUDAPEST HÚSFOGYASZTÁSA

ÍRTA

DR. BUZIÁSSY KÁROLY

69. KÖTET

3. SZÁM

KIADJA: BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS STATISZTIKAI HIVATALA

Ára 5 pengő

Stat. 0.997/69.

STATISZTIKAI KÖZLEMÉNYEK

SZERKESZTI: DR. ILLYEFALVI L. LAJOS

BUDAPEST HÚSFOGYASZTÁSA

ÍRTA

DR. BUZIÁSSY KÁROLY

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS HÁZINYOMDÁJA

300353

M. T. KIRJASTO, KIRJASTO
1934. 3069

Budapest húsfogyasztása.

Az ember egyik legfontosabb tápláléka az állatok izomzata, amit általában húsnak nevezünk. Bár a hústáplálkozás úgy a kultúrnépeknél, mint pedig a civilizáció kezdetleges fokán álló népfajoknál egyaránt elterjedt, ennek dacára kétségtelen, hogy húsfogyasztás, azaz állati fehérjefelvétel nélkül is táplálkozhatik az ember. Hogy messzebb ne menjünk, a vegetáriánusok is részben vagy egészben mellőzik az állati eredetű tápszereket, de ebből még nem következtethetünk a hústáplálkozás felesleges voltára, mert hisz az ember fogazata, rövid bélcsatornája a vegyestáplálkozás cél-szerűségét bizonyítja.¹⁾

A tudomány is legmegfelelőbbnek tartja a hústápláléknak főzelékkel és gyümölccsel vegyesen való fogyasztását, mivel a tudományos kutatások eredménye szerint a húsfogyasztás növeli az ember munkaerejét. A húsfogyasztás mérvének megállapítása azonban nem szorítható általánosságban kiszabott korlátok közé, mivel többféle befolyásoló tényezővel kell számolnunk. Ilyenek gyanánt említhetjük például az éghajlati viszonyokat. Az eszkimók tudvalevőleg úgyszólván kizárólag hússal táplálkoznak, míg a japánok és kínaiak túlnyomórészt növényi táplálkozásuk mellett húst alig fogyasztanak. E kérdés vizsgálatánál élénk szerepet játszik az individuálitás is. A falusi ember, aki nehéz fizikai munkát végezve az egészséges, friss levegőn sokat tartózkodik, könnyebben emésztheti meg a gyomor működését kétségtelenül erősebben igénybe vevő nehezebb húsételeket, mint az inkább helyhez kötött, zárt levegőben dolgozó városi ember. Általánosságban azonban nem lehet az épen mondottakat sem vonatkoztatni, mivel például a városokban dolgozó mészáros- és hentesiparosok túlnyomórészt jótáplált, egészséges külsejűek, akiknek bőséges húsfogyasztásához szó sem férhet.

Az is köztudomású viszont, hogy a véredényelmeszesedés, csúzos és reumás bajok keletkezésének okát sokan a túlzott húsfogyasztásban látják. Kétségtelen azonban, hogy a sok húst fogyasztó egyének rendszerint sok

¹⁾ Lásd: Dr. Melly József: A közéletmezés szervezésének egészségügyi jelentősége című munkáját. Városi Szemle 1927. VIII. évf. 1. szám.

szeszes italt, teát, kávé is fogyasztanak s így feltehető, hogy a bőséges húsevással magyarázott betegségek eredője részben az utóbbi ártalmak rovására is írható.¹⁾

Nem annyira a hústáplálkozás mennyiségét, mint inkább annak minőségét érinti az a körülmény, hogy az utóbbi idők háziasszonyai a nyers húsok helyett inkább a kész hentesárukat vásárolják. Ennek oka alig kereshető a mai kor ízlésének jelentős átalakulásában, hanem az inkább a jelenlegi gazdasági helyzettel magyarázható. Ugyanis a mai városi asszony helyzete lényegesen megváltozott s kenyérkereső elfoglaltsága mellett nem képes annyi időt szentelni háztartásának, mint amennyit a háziasszonyok régente konyhájukra fordíthattak. Ennek következtében a gazdasági okok mellett szinte szociális jellegűnek mondható azon körülmény, hogy a kész hentesáruk fogyasztása a friss húsok rovására emelkedett.²⁾

Mint már fentebb említettük, a mérsékelt égöv alatt élő ember legmegfelelőbb táplálkozási módjának a húsból (fehérjéből), zsírból és főzelékből (szénhidrátból) összetevődött ételmét mondhatjuk. A szénhidrátdús növényi táplálék adta kevés fehérje a megfelelő hústáplálékkal pótoltatik s így az emberi szervezet megszerzi a szükséges kalóriamennyiséget. Más kérdés viszont, hogy a megfelelő táplálkozás biztosítására a különféle táplálékokból mily kvantumokra van szüksége az ember szervezetének.

Dr. Bihari Károly a helyes táplálkozás módját illetőleg az átlagember (férfi, nő, gyermek) szervezetét vette alapul s véleménye szerint ember-típusának naponként 100 gr. fehérjére, 70 gr. zsírra és 300 gr. szénhidrátra van szüksége, hogy szervezetét fenntarthassa.³⁾ Számításait különböző fiziológusoknak különböző időben végzett s eredményükben csak csekély eltérést mutató vizsgálódásai alapján eszközölte.

Annak figyelembevételével, hogy az egyes élelmiszerek mily mennyiségben tartalmazzák e fenti anyagokat, megállapítható, hogy az átlagember szervezetének naponként a következő minőségű és mennyiségű élelmiszerre van szüksége:

Az élelmiszer neve	Fehérje gr.	Zsír gr.	Szénhidrát gr.
300 gramm tej	10	12·0	14
100 « marhahús	17	6·0	0
200 « disznóhús	30	74·0	0
100 « búza	12	1·7	70
100 « borsó	23	1·8	58
800 « burgonya	16	0·8	160
Összesen egy nap	108	96·3	302

¹⁾ Lásd: *Dr. Melly i. m.*

²⁾ Lásd: *Dr. Steigüber István*: Az élelmiszerek jelentősége és fejlődése a huszadik században, különös tekintettel a húsfeldolgozó és konzerviparra. Mészárosok és Hentesek Lapja Budapest 1932. július 22. sz.

³⁾ Lásd: *Dr. Bihari Károly*: Az élelmiszerek drágasága című tanulmányát. Budapest 1910.

A fentiekre való utalással Bihari dr. számításait kiterjesztette és a főbb élelmicikkekre vonatkozólag megállapította az átlagember egy évi élelemszükségletét. Számításának eredményét az alábbiakban adjuk:

Az élelmiszer neve	Egy átlagember egy évi szükségletének mennyisége kg	Az élelmiszer neve	Egy átlagember egy évi szükségletének mennyisége kg
Marhahús	15	Tojás	2
Borjúhús	2	Fehérkenyér	50
Sertéshús	10	Barnakenyér	100
Juhhús	5	Kukorica	50
Baromfi	3	Burgonya	120
Hal	2	Bab	10
Szalonna	20	Lencse	10
Zsír	10	Zöldség	40
Vaj	1	Savanyított eledel	60
Tej	40	Összesen	550

A táblázat természetesen csak a fiziológiai szükségleteket szemlélteti. A valóságban ugyanis az élelmicikkeknek fenti összefoglalása a fogyasztók individualitásától függőleg kisebb-nagyobb arányban módosul, mivel az egyén anyagi helyzete, ízlése, életkörülményei, jőzansága, zsugorisága vagy tékozlása, lakóhelyének termelési viszonyai, az egyes élelmiszerek áralakulása mind befolyással bírnak a fogyasztó étkezési módjára.

Melly dr. már idézett tanulmányában *Grotjahn: Sociale Pathologie* című munkájára hivatkozik, aki szerint a társadalom a táplálkozás módját illetőleg négy csoportba sorozható. Grotjahn az első csoportba a jómódúakat sorozza, akik teljesen szabadon választják ki táplálékukat. Az ide sorozható egyének főleg állati eredetű fehérjével táplálkoznak, e mellett pedig kis kvantumokban nagy tápértékű eledeleket fogyasztanak. A második csoportba a kispolgárokat és a jobb jövedelmű munkásokat vette, akiknek táplálkozása többé-kevésbé az előbbi csoporté szerint történik, természetesen azonban a kisebb jövedelem porciómérséklő hatásával. A harmadik csoportba a földművesosztályt osztotta be, amelynek táplálékául főleg szénhidrátokban dús élelmiszerek szolgálnak. E táplálékokból a földműves nagy tömegeket fogyaszt, amelyek aránylag mégis csekély tápértékkel bírnak. Végül a negyedik csoportba általában a városok szegény lakossága, a kiskeresetű gyári munkásnép tartozik, amelynek táplálkozási módja alig mondható megfelelőnek. E találó csoportosításból — a városok szemszögéből nézve e problémákat — a második és negyedik csoport emelendő ki, s főképen ez utóbbi, nagy tömegeket magábafoglaló csoport kell, hogy foglalkoztassa a városi adminisztráció szociális szervezetét.

A táplálkozás kérdésének minőleges és mennyileges vizsgálatánál nem kevésbé fontos probléma, hogy a fogyasztásra kerülő élelmiszerek az egészség-

ügyi követelményeknek mindenben megfelelnek-e. Kétségtelen ugyanis, hogyha az ember táplálkozása az úgynevezett élettani követelmények szemmel tartása mellett is történik, az élelmiszerek termelésénél, szállításánál, raktározásánál, kezelésénél és forgalombahozatalánál a szükséges egészségügyi rendszabályok be nem tartása veszélyeztetheti az emberi szervezet épségét.

E kérdés fontossága az urbanizáció révén nyomult mindinkább előtérbe. A régi patriarkális időkben, amikor még az élelmiszerszükségletet a családok saját termelésükből fedezték, korántsem bírt a tápszerek ellenőrzésének kérdése oly fontossággal, mint amikor a lakosságnak városokba való telepedése és a rendszeres gazdasági élet következtében a foglalkozási ágazatok specializálódása, a munkamegosztás célszerű kialakulása az élelmiszerek termelését, szállítását és forgalombahozatalát külön-külön csoportok foglalkozási körébe utalta. Ennek folytán mindinkább kidomborodott annak szükségessége, hogy oly preventív intézkedések védjék a fogyasztók érdekeit, amelyeknek révén az élelmiszereknek a termelőtől a fogyasztóig megtett, sokszor bizony eléggé körülményes útján az egészségügyi ártalmak már eleve kiküszöböltesse.

A hústermelés egészségügyi ellenőrzése.

Tanulmányunknak nem tartozik feladatkörébe, hogy az élelmiszerfogyasztás egészségügyi védelmével általánosságban foglalkozzék. Ennek folytán az alábbiakban csupán csak arra kívánunk rávilágítani, hogy fővárosunk húsellátásának az egészségügyi követelményeknek megfelelő biztosítása miképpen eszközöltetett.

Az állategészségügyről szóló 1928. évi XIX. t.-c. 8. §-ának rendelkezése szerint: »állatvásárt vagy állatkiállítást csak megfelelően berendezett téren és csak kellő állategészségügyi ellenőrzés mellett szabad tartani.« Ugyancsak a hivatkozott törvény 22. §-a értelmében úgy levágás előtt élő állapotban, mint pedig levágás után egészségügyi szempontból meg kell vizsgálni minden közfogyasztásra szánt állatot.

A törvény a városok (községek) feladatává tette továbbá, hogy közvágóhidat létesítsenek és annak fenntartásáról gondoskodjanak (23. §.). A közvágóhídi kényszerrel is kimondja a törvény 28. §-a, amennyiben kötelességévé teszi a városoknak (községeknek), hogy ahol vágóhíd vagy vágóhely már létesített, ott közfogyasztásra szánt állatot csak e helyeken szabad levágni. Hasonlóképpen gondoskodott a törvény külön vágóhídak létesítéséről is (24. §.).

A hivatkozott törvény végrehajtása tárgyában kibocsátott 100.000/1932. F. M. sz. rendelet alapján, továbbá a székesfővárosi törvényhatósági szabály-

rendeletek és polgármesteri határozatok rendelkezései szerint székesfővárosunknak közbűvóhídi rendtartását főbb vonásokban a következőkben adjuk.

A közbűvóhídra bekerülő állatokat az erre hivatott állatorvosok megvizsgálják annak megállapítása végett, hogy azok húsa közfogyasztásra alkalmas-e. Ha az állatok a vágóhídra való bebocsátásuk napján nem kerülnek levágásra, úgy a vizsgálatot az állatok beistállózásának tartama alatt a naponkint tartandó istállóvizsgálatok alkalmával az állatorvos minden 24 órában megismétli. Különös gondot fordítanak az esetleg betegnek jelentett állat felügyeletére, s ha az állatorvos azt szükségesnek tartja, az állat kényszervágását is elrendelheti.¹⁾

Az állatok vágása a *marhaközbűvóhídon* általában elvéreztetéssel történik. A nagymarhákat a vágást megelőzőleg homlokukra taglóval mért ütással, vagy pedig az úgynevezett Schärmer-féle eszközzel elkábítják, aminek következtében az állat összeesik s a nyak nagyereinek átvágásával elvéreztetésük megtörténik. A hivatkozott miniszteri rendelet 90. §. értelmében a levágásra kerülő állatokat elvéreztetésük előtt el kell kábítani és ettől csak a sürgős kényszervágások esetében s a zsidó rítus szerint történő vágásoknál tekintenek el. A marhaközbűvóhídon a levágandó nagymarháknak körülbelül 65%-a kerül elkábítás után elvéreztetésre, a többi 35% kábítás nélkül zsidó rítus szerint, úgynevezett sakterolással véreztetik el. Körülbelül ugyanilyen arányban kerülnek levágásra a borjak és juhok is.

A nagymarhák feldolgozása azok lebőrözésével kezdődik, míg a szopóállatokat (borjak, bárányok) bőrukából kifejtteni csak a mészárszékekben szokták, kivéve, ha bármilyen betegsége gyanús szopóállatok kerülnek vágásra, amelyeket a behatóbb vizsgálat megejthetése céljából a vágóhídon kell lebőrözni. Az állatok lebőrözése után kerül sor a kizsigerelésre, amelynek terjedelmére és a húsvizsgálat mikénti végrehajtására a hivatkozott földművelésügyi miniszteri rendeleten kívül a 15.340/1872., valamint a 610/1902. kgy. számú szabályrendeletek az állatok fajtája, illetve kora szerint különféleképpen intézkednek.

A nagyállatok feldarabolása a marhaközbűvóhídon történik, míg az aprómarhákat és borjakat általában egészben hagyják. A nagymarhákat a szeggy leválasztásával, a gerincoszlop mentén történő felezéssel és a tarjázással öt részre osztják (két elülső ötöd, azaz tarja, két hátulsó ötöd és a szegye).

¹⁾ A közbűvóhidak működésére vonatkozó adatokat: A Budapest székesfővárosi közbűvóhíd és marhavásár ötvenéves története (1872—1922) Budapest 1928 (a székesfőváros kiadása), továbbá Budapest székesfővárosi közbűvóhidak és állatvásárok I. A sertésközbűvóhíd és sertésvásár 25 esztendeje 1902—1927., II. A marhaközbűvóhíd és marhavásár 5 éve 1923—1927. Budapest (a székesfőváros kiadása) című kiadványokból merítettük. Ezenkívül az újabb rendelkezések tekintetében dr. Kazár Gyula székesfővárosi állategészségügyi tanácsos tájékoztatott bennünket.

Az állatok kicsontozása a húsvizsgálat megejtése előtt nincs megengedve, mivel a vizsgálat során esetleg felmerülő kifogásolás alkalmával az állat valamennyi testrészét teljes bizonyossággal már nem lehetne összeszedni.

A húsvizsgálatra vonatkozólag, miként azt már fentebb említettük, a 100.000/1932. számú F. M. rendelet intézkedik. A húsvizsgálatot a közvágóhídon a székesfővárosi állatorvosok végzik. A rendelet szerint a vizsgálatot lehetőleg nappali világosság mellett kell tartani és vizsgálat alá kerül minden levágott állat valamennyi testrésze. Ha az állatorvos a húsvizsgálat eredménye alapján a húst közfogyasztásra alkalmasnak találja, azt az állat faja, kora és értéke szerint minősíti és a megfelelő bélyegzővel ellátja.

Kor tekintetében a szarvasmarha és bivalyok húsát akként minősítik, hogy az állatot 8 hetes koráig, tehát addig, amíg tejjel táplálják, borjúnak (bivalyborjú) veszik, ezentúl a magyarfajta 3 éves koráig, a nyugati fajta (tarka szarvasmarha) 2 éves koráig növendékmarha (növendékbivaly). Ha azonban a 3, illetve 2 éves korát az állat még ugyan el nem érte, de annyira fejlett, hogy élősúlya 300 vagy vágotsúlya (hússúlya) 180 kg-nál nem kevesebb, az ilyen növendékmarha húsa marhahúsnak minősíthető és marhahúsként hozható forgalomba. A kifejlett állatok húsa a marha-, illetve bivalyhús.

Érték szerint az esetleg észlelt elváltozások figyelembevételével az állatorvosok a marha húsát a következő négy csoportba sorozzák:

1. feltétlen közfogyasztásra alkalmas,
2. feltételesen közfogyasztásra alkalmas,
3. csekélyebb tápláló és élvezeti értékű,
4. közfogyasztásra alkalmatlan.

A beteg állatok húsát sem minősíti a vizsgálatot végző állatorvos minden esetben közfogyasztásra alkalmatlannak, mert ha az egészségi ártalmat rejt is magában, megfelelő eljárás, azaz párolás, főzés, sózás vagy hűtés által emberi fogyasztásra alkalmassá válhatik, tehát feltételesen közfogyasztásra utalható. Az ilyen húsokat azonban kellő elkészítés után is csak a hatósági hússzékben szabad kiárúsítani. A hatósági hússzékbe kerül még azoknak az állatoknak húsa is, melyekre az említett 100.000/1932. F. M. rendelet 92. §-ának (7) bekezdésben foglalt valamelyik elváltozás állapítatik meg. Ez esetben az állat húsa minden előkészítés nélkül *nyersen* kerül eladásra, mint csekélyebb tápláló és élvezeti értékű hús.

Megjegyezzük, hogy a hatósági hússzékbe, illetve feltételes közfogyasztásra utalt húsook kezelése és értékesítése a vágóhidak intézőségeinek, a húsook további elkészítésének ellenőrzése pedig az állatorvosok hatáskörébe

tartozik. Ily módon a hatóság elejét veszi annak, hogy egyrészt a kifogásolt húsok árát illetőleg visszaéléseket kövessenek el, másrészt pedig meggátolja, hogy a kellő eljárások elvégzésének elmulasztásával az egészségre ártalmas húsok forgalomba kerüljenek.

Ha a húsvizsgálat eredménye alapján a hús közfogyasztásra teljesen alkalmatlan, úgy abban az esetben a húst megsemmisítés céljából kellő ellenőrzés mellett az állategészségügyi telepre kell szállítani, ahol termokémiai eljárással a fogyasztásra alkalmatlan húst megsemmisítik, illetőleg az eljárás folytán nyert ipari termékeket ipari felhasználásra utalják.

A *sertésközvágóhídra* bekerülő s az állatorvosok által megvizsgált sertések vágása általában akként történik, hogy az állatokat egyrészt elektromos árammal, másrészt az úgynevezett Schärmer-féle kábító eszközzel vagy közönséges kalapáccsal elkábítják. Az elkábított sertést a nyak alsó harmadában, közel a mellkashoz ejtett folytonosság-hiányon át, a szív nagy ereinek átvágásával véreztetik el. Az elvéreztetett sertés forrázóüstbe s onnan a kopasztóasztalra kerül, ahol szőrétől megtisztítják. A feldolgozás helyén hidegvízzel leöblítik, hogy a még rajta maradt szőröket eltávolítsák. A sertést hátsólábaira akasztva bontják fel. A felbontás alkalmával a belső részeket kiszedik, ebből a májat, tüdőt, szívet, nyelvet stb. kiválasztják s a beleket a béltisztítóban kimossák s kikészítik. A már kikészített sertést a nagyvágók rendszerint feldarabokban értékesítik és pedig szalonnástól, vagy a nélkül.

A sertések vágása és kikészítése — épen úgy, mint azt a marhaközvágóhídi eljárásnál is láthattuk — a fővárosi állatorvosok legszigorúbb egészségügyi ellenőrzése alatt történik.

A húsvizsgálatnak a sertések feldolgozásának oly stádiumában kell történnie, hogy annak eredményessége az állat egyes részeinek a vizsgálat helyéről való esetleges elvitele vagy további kezelése révén ne veszélyeztessék. Ha az első vizsgálat alkamával a hús közfogyasztásra való alkalmassága elbírálható nem lenne, úgy az állat minden tartozéka az esetleg szükséges kiegészítő (bakteriológiai, szerológiai, illetve vegyi) vizsgálat megajtásáig hatósági felügyelet alatt tartandó.

A vizsgálat eredménye alapján a hatósági állatorvos — miként azt a marhaközvágóhídon levágásra kerülő állatok húsát illetőleg is említettük — a húst vagy feltétlenül közfogyasztásra alkalmasnak minősíti, vagy pedig csekélyebb tápláló és élvezeti értéke, illetve a benne rejlő egészségi ártalom miatt fogyasztásra csak bizonyos feltételek kikötése mellett engedi, vagy pedig mivel az a közfogyasztásra teljesen alkalmatlan, lefoglalja és a kobzóhelyiségbe szállíttatja. A két utóbbi esetben a húrra vonatkozó eljárás, illetve annak megsemmisítése a marhaközvágóhídi rendtartással azonosan történik.

A hús elbírálása, illetőleg minősítése után kerülhet csak sor a feltétel nélküli közfogyasztásra alkalmas hússokkal való további elbánásra, illetőleg a tulajdonos hentesek által való elszállításra.

A *hatósági lóvágóhídon* a lóvásárokon vágás céljára vásárolt lovak, továbbá az úgynevezett kényszervágásra beszállított, de egyébként egészségi ártalmaktól mentes lovak kerülnek levágásra és megfelelő kikészítés után húsuikat és egyéb emberi fogyasztásra alkalmas szerveiket a lóvágóhíd igazgatósága kizárólagosan a községi lóhússzékek útján hozza forgalomba. A lóhús forgalombahozatalát a főváros azért látja el saját kezelésében, hogy ily módon elejét vegye visszaélések elkövetésének s megakadályozza, hogy azt akár nyers, főtt vagy feldolgozott állapotban mint marhahúst árusítsák. Úgy a lóhús, mint pedig a lóhúsból készült hentesárúk önköltségen árusíthatnak s ezáltal a lóhúsüzemet a főváros a szociális gondozás szolgálatába állította. Megemlíjtük még, hogy a húsok közfogyasztásra alkalmas voltának megállapítása a közvágóhidakon követett és már fentebb ismertetett eljárás alapján történik, azzal a különbséggel, hogy e helyütt a húsvizsgálati minősítés eredménye alapján a hús vagy közfogyasztásra kerül, vagy pedig az állatkertbe szállítják vadak táplálása vagy az állategészségügyi telepre megsemmisítés céljából.

A közvágóhidak fentebb vázolt közegészségügyi jelentősége mellett meg kell emlékeznünk még ezen intézményeknek arról a fontosságáról, amellyel a közélémezés szempontjából bírnak. Kétségtelen, hogy egy milliós világváros néptömegeinek arányos, a mindenkori szükségletnek megfelelő húsellátása közvágóhidaink hústermelése nélkül alig volna biztosítható. Különösen ki kell emelnünk a marha- és sertésközvágóhidaknak a tömegtermelésre való alkalmasságát, mivel a velük kapcsolatos állatvásárok révén egyrészt mindenkor biztosítani tudják a húskeresletnek megfelelő állatmennyiséget, másrészt pedig a kellő állatkínálat a termelt hús minőségére van javító hatással.

A marha- és sertésközvágóhidaknak állatvásáraikkal való szerves összekapcsolása továbbmenőleg közgazdasági érdekeket is szolgál. Ugyanis e kettős testvérintézmény egyrészt lehetővé teszi az élőállatoknak hatósági felügyelet mellett történő értékesítését, másrészt pedig a főváros szükségletét meghaladó termelvényei révén külkereskedelmi mérlegünket is javíthatja, ha hús- és zsírexportját külföldi piacok részére biztosítani, illetve vásárlókörét növelni tudja.

Azokat a közegészségügyi intézkedéseket, amelyeket az egészségügyi ártalmak meggátlása érdekében a főváros hatósága a közvágóhidakon kifejt, megtaláljuk a székesfőváros területére *tengelyen beszállított húsok és húsárúk ellenőrzésénél* is. Ugyanis minden egyes hússzállítmányt forgalombahozatala előtt a központi húsvizsgáló állomáson szolgálatot teljesítő

fővárosi állatorvosok gondosan megvizsgálják annak megállapítása végett, hogy a behozott húsok közfogyasztásra alkalmasak-e. A vizsgálat eredménye alapján az állatorvos a levágott húsokat épűgy osztályozza, mint azt fentebb a vágóhidaknál említettük.

Ugyancsak a hatóság messzemenő gondosságát bizonyítja az a körülmény is, hogy úgy a friss húsokat és húskészítményeket, mint pedig a fővárosba szállított füstölt húsárakat áruban tartásuk ideje alatt a fővárosi állatorvosokkal állandó felügyelet alatt tartja. E célra nyolc állatorvos áll rendelkezésre, akik a csarnokokat, üzleteket, feldolgozó- és raktárhelyiségeket napról-napra ellenőrzik.

Vágóállatfelhajtás.

A székesfővárosi állatvásárok, nevezetesen a közvágóhidakkal kapcsolatos szarvasmarha- illetve sertésvásár jelentőségére fentebb már rámutattunk. Ennélfogva nem tartjuk érdektelennek, hogy fővárosunk vágóállatfelhajtását területi részletezésben szemléltessük. Tekintettel azonban arra, hogy tanulmányunk szorosán Budapest húsellátásával foglalkozik, az állatvásárok felhajtásának területi részletezésénél figyelembe vesszük azokat a jelentékeny állatmennyiségeket is, amelyeket közvetlenül a közvágóhidakra hajtottak fel.¹⁾ Tettük ezt annál is inkább, mert amikor azt a kérdést tesszük vizsgálat tárgyává, hogy az országnak mely területrészei minő arányban járulnak hozzá a főváros hússzükségletének biztosításához, nem lehet figyelmen kívül hagyni azt a körülményt sem, hogy úgy a vásári felhajtásnak, mint pedig a közvágóhidakon levágásra került állatoknak bizonyos hányada lábon, illetve vasúton történő továbbszállítás következtében kerül a fővárosi fogyasztóközönség elé. Mivel tehát a tranzitforgalom következtében a tisztán Budapesten fogyasztásra kerülő állatok származási helye a rendelkezésünkre álló anyagkomplexumból ki nem kutatható, az állatfelhajtás területi részletezését a vásári és vágóhídi közvetlen felhajtás összevont adatai alapján mutatjuk be.

Országrészek szerint vizsgálva a kérdést, felötlük, hogy a fővárosba *felszállított marháknak* közel a fele, azaz 49·27% az Alföldről való; 27·54%-át pedig, vagyis 53.758 darabot Pest vármegye adta, amit köztudomásúlag fejlett marhatenyésztésén kívül egyrészt nagy területe, másrészt pedig a fővároshoz való közelsége is indokol. (*L. az 1. sz. táblázatot.*) Említésre méltó, hogy a szóbanlevő esztendőben Budapestre felhajtott aprómarháknak 49·70%-át ugyanezen vármegye adta. E jelentékeny rovat kétségtelenül a pestvármegyei juhtenyészetek állatfeleslegeit mutatja ki,

¹⁾ 1932. évben a közvágóhidakra közvetlenül felhajtott 58.491 darab marha és 31.471 darab sertés.

1. A marhavásárra és közvetlenül a marhaköztvágóhídra érkezett állatok származási hely szerint. — 1932.

Megnevezés	Nagymarha	Borjú	Aprómarha	Összesen	Nagymarha	Borjú	Aprómarha	Összesen
	d a r a b				s z á z a l é k			
Dunántúl.								
Baranya vármegye	1.744	5.885	250	7.879	3.19	5.80	0.64	4.04
Fejér «	4.054	8.951	3.802	16.807	7.42	8.82	9.74	8.61
Győr «	915	444	40	1.399	1.68	0.44	0.10	0.71
Moson «	232	291	18	541	0.42	0.29	0.05	0.28
Pozsony «	—	—	—	—	—	—	—	—
Komárom «	344	654	240	1.238	0.63	0.64	0.61	0.63
Esztergom «	155	71	—	226	0.28	0.07	—	0.12
Somogy «	4.202	14.925	2.692	21.819	7.69	14.70	6.89	11.18
Sopron «	1.976	953	411	3.340	3.62	0.94	1.05	1.71
Tolna «	3.132	6.600	1.035	10.767	5.74	6.50	2.65	5.52
Vas «	2.881	435	—	3.316	5.28	0.43	—	1.70
Veszprém «	2.729	1.252	694	4.675	5.00	1.23	1.78	2.39
Zala «	4.488	5.665	122	10.275	8.22	5.58	0.31	5.26
Együtt	26.852	46.126	9.304	82.282	49.17	45.44	23.82	42.15
Alföld.								
Bács-Bodrog vármegye	1.278	747	808	2.833	2.34	0.74	2.07	1.45
Békés vármegye	1.896	4.734	1.078	7.708	3.47	4.66	2.76	3.95
Bihar «	1.326	1.612	1.054	3.992	2.43	1.59	2.70	2.05
Csanád «	1.178	157	—	1.335	2.16	0.15	—	0.68
Arad «	12	—	—	12	0.02	—	—	0.01
Torontál «	26	—	—	26	0.05	—	—	0.01
Csongrád «	882	3.049	505	4.436	1.61	3.00	1.29	2.27
Hajdú «	964	179	1.052	2.195	1.77	0.18	2.69	1.13
Jász-Nagykun-Szolnok várm.	3.252	10.140	1.319	14.711	5.96	9.99	3.38	7.54
Pest-Pilis-Solt-Kiskun «	7.257	27.090	19.411	53.758	13.28	26.68	49.70	27.54
Szabolcs vármegye	1.932	164	2.005	4.101	3.54	0.16	5.13	2.10
Ung «	—	—	—	—	—	—	—	—
Szatmár «	813	8	188	1.009	1.49	0.01	0.48	0.52
Ugocsa «	—	—	—	—	—	—	—	—
Bereg «	45	—	—	45	0.08	—	—	0.02
Együtt	20.861	47.880	27.420	96.161	38.20	47.16	70.20	49.27
Észak.								
Abaúj-Torna vármegye	344	32	—	376	0.63	0.03	—	0.19
Borsod vármegye	747	175	227	1.149	1.37	0.17	0.58	0.59
Gömör és Kishont vármegye .	—	—	—	—	—	—	—	—
Heves vármegye	2.832	2.385	377	5.594	5.18	2.35	0.97	2.87
Nógrád «	1.990	4.885	941	7.816	3.64	4.81	2.41	4.00
Hont «	—	—	—	—	—	—	—	—
Zemplén «	988	35	789	1.812	1.81	0.04	2.02	0.93
Együtt	6.901	7.512	2.334	16.747	12.63	7.40	5.98	8.58
Összesen	54.614	101.518	39.058	195.190	100.00	100.00	100.00	100.00

amelyek éppen a kedvező területi fekvés következtében találják meg vállalkozásuk rentabilitását. A második helyet ezen országrész vármegyéi közül, már jóval lényegtelenebb arányszámmal (7·54%) Jász-Nagykun-Szolnok megye foglalja el, ahonnan 14.711 darab marha került felhajtásra. Ezenkívül említésre méltó még Békés vármegye 7708 darabos felszállítása is.

Ugyancsak jelentékeny mennyiségű állat került felhozatalra a Dunántúlról is azzal a különbséggel, hogy az onnan származott 82.282 darab marha zömét, ami az összes felhajtásnak 42·15%-a, már nem egy vármegye állattenyésztése produkálta. Ugyanis az első helyen álló Somogy megye 11·18%-os arányszámmal csak 21.819 darab állatot szállított s viszonylag kedvező arányszámát közel 15 ezer darabos borjú felhozatalával érte el. A közeli Fejér vármegye 8·61%-os részesedésével már a második helyre szorul, de említésre méltó, hogy országos viszonylatban is második helyen áll 9·74%-os aprómarha felhozatalával, ami ugyancsak a fővárossal való közvetlen szomszédságával magyarázható. Tolna és Zala vármegyék közel egyező 5%-on felüli arányszáma 10.767, illetve 10.275 marha felszállítását jelzi a szóbanlevő esztendőben.

Utoljára hagytuk az Észak országrész állatfelhajtását, amely mindössze 16.747 darab marhával, azaz 8·58%-os részesedéssel járult hozzá a főváros marhabehozatalához. Az idetartozó vármegyék közül talán még Nógrád vármegye emelhető ki 7816 darabos állatszállításával, ami országos viszonylatban csupán 4%-os részesedést jelent.

A *sertésvásárra*, illetve *közvetlenül a sertésközvágóhídra érkezett* állatok területi részletezése merőben más képet mutat, mint aminőt fentebb a marhafelhajtásnál láttunk. A 2. számú táblázatból kitűnik, hogy míg a fővárosba érkezett marhák közel egyező arányban az Alföldről és a Dunántúlról hajtattak fel, addig a sertésfelhajtás származási országrészek szerint akként alakult, hogy az Alföld 325.934 darab (63·80%), a Dunántúl pedig csak 179.855 darab (32·21%) sertés felszállításával járult hozzá a főváros ily állatkeresletének kielégítéséhez.

Részleteiben vizsgálva a kérdést megállapítható, hogy a sertésfelhozatal jelentékeny hányada a déli végekre szorítkozik. Köztudomású, hogy a világháborút megelőző időkben a Bánát és Bácska vitte a vezérszerepet nemcsak a főváros ellátása, de általában sertésexportunk tekintetében is és adataink szerint látható, hogy ma is csonka országunk déli területrészei a legjelentékenyebbek a sertésitenyésztés, helyesebben fővárosunk sertésszükségletének kielégítése szempontjából.

Az alföldi vármegyék közül a vezető szerepet Bács-Bodrog (12·85%) és Békés (12·07%) megyék viszik s arányszámaik azt juttatják kifejezésre, hogy az innen felhajtott sertések száma (65.630, illetve 61.689) az összes fővárosi felhozatalnak egynegyedét teszi. Feltűnő, hogy a nagyterületű

2. A sertésvásárra és közvetlenül a sertésközbúgóhídra érkezett állatok származási hely szerint. — 1932.

Megnevezés	Sertés	Süldő	Malac	Összesen	Sertés	Süldő	Malac	Összesen
	d a r a b				s z á z a l é k			
<i>Dunántúl.</i>								
Baranya vármegye	33.304	127	—	33.431	6·63	1·75	—	6·54
Fejér „	21.929	186	10	22.125	4·36	2·56	0·94	4·33
Győr „	5.452	—	—	5.452	1·09	—	—	1·07
Moson „	6.586	193	112	6.891	1·31	2·66	10·59	1·35
Pozsony „	—	—	—	—	—	—	—	—
Komárom „	1.928	—	—	1.928	0·38	—	—	0·38
Esztergom „	196	—	—	196	0·04	—	—	0·04
Somogy „	32.996	1.591	27	34.614	6·57	21·90	2·55	6·78
Sopron „	10.195	1.157	20	11.372	2·03	15·93	1·89	2·23
Tolna „	41.747	880	—	42.627	8·31	12·12	—	8·34
Vas „	7.502	105	—	7.607	1·49	1·44	—	1·49
Veszprém „	6.511	185	—	6.696	1·29	2·55	—	1·31
Zala „	6.630	286	—	6.916	1·32	3·94	—	1·35
Együtt	174.976	4.710	169	179.855	34·82	64·85	15·97	35·21
<i>Alföld.</i>								
Bács-Bodrog vármegye	64.897	667	66	65.630	12·91	9·18	6·24	12·85
Békés vármegye	61.176	239	274	61.689	12·17	3·29	25·90	12·07
Bihar „	19.354	107	—	19.461	3·85	1·47	—	3·81
Csanád „	39.284	443	—	39.727	7·82	6·10	—	7·78
Arad „	—	—	—	—	—	—	—	—
Torontál „	—	—	—	—	—	—	—	—
Csongrád „	21.782	28	—	21.810	4·33	0·39	—	4·27
Hajdú „	21.934	204	250	22.388	4·37	2·81	23·63	4·38
Jász-Nagykun-Szolnok várm.	34.831	551	58	35.440	6·93	7·59	5·48	6·94
Pest-Pilis-Solt-Kiskun „	39.501	184	—	39.685	7·86	2·53	—	7·77
Szabolcs vármegye	8.979	101	241	9.321	1·79	1·39	22·78	1·82
Ung „	—	—	—	—	—	—	—	—
Szatmár „	10.383	14	—	10.397	2·07	0·19	—	2·04
Ugocsa „	—	—	—	—	—	—	—	—
Bereg „	386	—	—	386	0·08	—	—	0·07
Együtt	322.507	2.538	889	325.934	64·18	34·94	84·03	63·80
<i>Észak.</i>								
Abaúj-Torna vármegye	98	—	—	98	0·02	—	—	0·02
Borsod vármegye	408	—	—	408	0·08	—	—	0·08
Gömör és Kishont vármegye .	—	—	—	—	—	—	—	—
Heves vármegye	2.597	—	—	2.597	0·52	—	—	0·51
Nógrád „	1.366	15	—	1.381	0·27	0·21	—	0·27
Hont „	—	—	—	—	—	—	—	—
Zemplén „	580	—	—	580	0·11	—	—	0·11
Együtt	5.049	15	—	5.064	1·00	0·21	—	0·99
Összesen	502.532	7.263	1.058	510.853	100·00	100·00	100·00	100·00

szomszédos Pest vármegye sertésfelhajtását (39.685) — amely mint fentebb láttuk kiemelkedő marhafelhozatait ért el — még a távolabbi Csanád megye is túlszárnyalja (39.727). A sertésfelhozatal szempontjából Pest megye jelentősége még kevesbedik, ha figyelembe vesszük azon körülményt, hogy a szóbanlevő esztendőben csupán csak a nagytétényi sertéshízlaldákból 5012 darab sertés került felhajtásra, amelyeknek túlnyomó része minden valószínűség szerint az ország távolabbi helyeiről származott oda.

A Dunántúlról elsősorban is Tolna vármegyét kell kiemelnünk 42.627 darabos felhajtásával (8·34%), e mellett említésre méltó még Somogy és Baranya vármegyék 34·6 ezer, illetve 33·4 ezer darabból álló felhozatala is. Az északi vármegyékből érkezett állatok száma viszonylag oly jelentéktelen, hogy az onnan származott sertések a budapesti sertésvásárra, illetve közvetlenül a sertésközvágóhídra felhajtott összes állatoknak még 1%-át sem tette.

Húsfogyasztás.

Budapest *húsfogyasztásának* alakulására vonatkozólag a székesfővárosi statisztikai hivatal kiadványaiban fővárosunk egyesítésének idejéig visszamenőleg találhatunk adatokat. Ennekfolytán 3. számú táblázatunkban 1874-től kezdve bemutatjuk a fogyasztásra került állatok számát, az elfogyasztott összes húsmennyiséget, illetve a főváros lakossága fejenkénti húsfogyasztásának alakulását. Ezen adatok kiszámítása a fogyasztásra került állatok átlagos hússúlya alapján történt. Szükségesnek tartjuk magyarázatképen megemlíteni, hogy az átlagos hússúly darabonként vágómarhánál 198, borjúnál 26·8, birkánál 16, bárálynál és malacnál 5·5, süldőnél 13 és sertésnél 38 kg volt. A táblázatban közölt utolsó esztendő adatai azonban már más módszerrel készültek, mivel a székesfőváros tanácsa elrendelte, hogy 1929. augusztus 16-tól kezdődőleg az élőállatok adóztatása darabszám helyett súly szerint történjék. Így tehát a jelzett időponttól kezdve a fogyasztási adóhivatalok közvetlenül a fogyasztási adó alá került húsmennyiséget adják meg. Természetesen azonban az élősúlyban közölt adatokból külön számítással állapította meg a statisztikai hivatal a főváros lakosságának húsfogyasztását. Megjegyezni kívánjuk még azon körülményt is, hogy 1912-ig a táblázatban közölt adatok a vágóthús mennyiségét is magukba foglalják.

Az összeállításból kitűnik, hogy a testvérvárosok egyesítésének idejétől kezdve a húsfogyasztás általában csökkenő irányú. Érdekesnek tartjuk megemlíteni, hogy az ezeréves jubileum esztendőjében az átlagos húsfogyasztás lényegesen magasabb, mint akár az előtte levő, akár pedig az utána következő években. Különösen lecsökkent a főváros húsfogyasztása a világháború utáni években olyannyira, hogy az 1912. évben kimutatott

3. A fogyasztásra került állatok száma és húsmennyisége. — 1874—1929.

Megnevezés	F o g y a s z t á s r a k e r ü l t							összesen	1 főre						
	vágó- marha	borjú	juh	bárány	malac	süldő	sertés								
										húsmennyiség					
								d a r a b							q
1874.	58.412	77.627	45.196	55.851		3.825	92.177	186.801	62.4						
1875.	58.825	78.114	33.320	44.922		4.496	99.674	187.098	61.7						
1876.	57.328	68.615	28.426	44.064		4.833	107.296	186.080	58.9						
1877.	55.322	63.721	27.587	45.836		3.888	115.321	184.157	56.0						
1878.	55.890	65.369	27.325	52.133		4.419	116.005	188.600	55.1						
1879.	57.208	67.180	25.512	52.295		4.648	130.008	197.132	55.5						
1880.	60.619	73.424	35.552	48.433		4.126	109.527	197.250	53.6						
1881.	58.006	70.065	29.903	49.134		4.612	124.255	198.744	52.6						
1882.	61.148	77.743	29.147	45.204		5.103	127.285	207.096	53.0						
1883.	63.656	80.623	25.558	51.252		5.690	145.491	223.454	55.3						
1884.	63.571	84.824	28.305	55.258		5.232	142.033	225.688	54.1						
1885.	68.899	100.454	36.107	59.400		6.050	153.706	249.305	57.9						
1886.	70.490	100.593	48.316	60.108		6.420	153.896	254.370	57.3						
1887.	75.177	111.016	36.348	55.344		4.425	150.212	266.412	58.3						
1888.	76.390	109.656	34.719	49.973		3.279	153.148	271.930	57.8						
1889.	77.842	108.742	30.228	55.934		4.653	157.239	272.128	56.2						
1890.	78.385	107.384	30.040	53.369		5.290	155.079	275.850	55.5						
1891.	74.473	104.049	36.343	38.558	24.395	4.842	158.183	286.118	55.2						
1892.	66.393	93.794	37.154	42.758	23.451	5.380	164.485	257.160	47.6						
1893.	73.348	111.855	49.270	49.869	21.003	5.507	169.844	273.902	48.7						
1894.	82.491	118.217	50.652	49.240	20.170	6.231	146.742	303.485	51.9						
1895.	84.413	137.388	53.120		73.862	7.342	182.673	337.913	55.6						
1896.	102.264	154.101	46.614	52.238	11.281	3.472	176.239	383.641	60.9						
1897.	92.977	151.881	37.121	53.235	13.522	4.132	123.741	335.851	51.5						
1898.	93.481	152.263	31.107	49.407	16.583	3.260	149.663	358.887	53.2						
1899.	99.660	148.507	21.978	45.078	25.963	3.168	166.193	371.569	53.3						
1900.	90.776	151.683	20.825	38.810	24.906	2.953	197.150	382.305	53.1						
1901.	88.449	152.660	23.329	37.083	21.816	3.823	189.568	387.827	52.1						
1902.	92.285	157.942	28.043	40.748	21.607	3.905	160.835	380.907	49.6						
1903.	95.689	151.248	20.731	41.995	12.383	4.226	128.453	379.985	48.1						
1904.	90.500	150.775	25.602	49.509	5.669	9.229	121.278	364.702	45.0						
1905.	92.222	167.247	20.327	52.748	1.312	5.591	127.521	370.752	47.5						
1906.	80.457	145.997	17.402	47.167	1.695	4.169	135.354	354.450	44.7						
1907.	75.863	159.185	18.496	53.064	4.391	4.648	138.412	360.401	44.4						
1908.	79.434	211.514	27.421	62.813	9.257	3.481	161.767	411.338	49.4						
1909.	93.519	252.901	26.395	54.962	9.959	3.130	161.865	431.627	50.7						
1910.	92.550	225.009	33.663	58.570	4.445	6.153	159.654	433.091	49.8						
1911.	74.016	188.288	29.440	64.943	5.660	10.869	175.685	429.693	48.3						
1912.	65.947	207.257	39.528	59.727	11.536	8.122	203.658	460.504	50.6						
1924.	53.714	170.908	54.973	27.503		7.106	252.927	259.502	27.2						
1925.	54.183	195.426	15.221	62.269	35.738	55.843	405.253	328.738	34.3						
1926.	59.624	198.570	44.474	34.345	21.233	3.510	625.203	419.478	43.5						
1927.	53.984	184.606	34.263	46.988	19.488	4.284	485.175	350.324	36.1						
1928.	52.971	203.422	29.863	48.985	32.426	30.396	490.156	358.866	36.7						
1929.	31.809	134.732	29.163	66.349		3.544	315.041	317.216	32.2						

50·6 kg-os fejenkinti fogyasztásával szemben az 1924—1929-es esztendők egy főre eső húsmennyisége egy év kivételével mélyen a 40 kg alatt maradt.

A 3. számú táblázat adatai alapján azonban korántsem kapunk feleletet arra a kérdésre, hogy a fővárosban elfogyasztott húsmennyiség milyen úton-módon került a fogyasztóközönség elé, vagyis annak minő hányada származott a budapesti közvágóhidak vagy egyéb vágóhelyek hústermeléséből és mily kvantumok kerültek behozatal révén fővárosunkba. Ugyancsak szorosan tárgykörünkhöz tartozik annak ismerete is, hogy a fővárosban termelt, illetve oda beszállított húsokból, illetve húsárukból minő mennyiség fordítottatott Budapest lakossága hússzükségletének fedezésére s továbbmenőleg azokból mily húskvantumok kerültek exportálásra, amelyeket a fővárosi fogyasztóközönség vásárlóereje már nem volt képes felvenni. A mondottak alapján tehát arra törekedtünk, hogy az utolsó évekre vonatkozó adatokat már akként állítsuk össze, hogy azok segítségével részletekre menőleg is megvilágítsuk a főváros húsfogyasztásának alakulását.

a) *Hústermelés.*

A fővárosban fogyasztásra kerülő húsmennyiség túlnyomórészt köztudomásulag a budapesti közvágóhidak termelik, ennél fogva kézenfekvőnek látszik, hogy vizsgálódásainkat a *vágóhidak termelési adatainak* bemutatásával kezdjük. (L. a 4. számú táblázatot.)

Az utolsó három esztendő előttünk fekvő adatai alapján megállapítható, hogy a marhaközvágóhídon levágásra került állatok száma nem mutat egyenletes alakulást. Kiténik ugyanis, hogy míg a magyar fajta vágómarhák száma évről-évre lényegesen csökkent, addig a nyugati fajtájúak rovatában az első két év adatai stagnálást jeleznek, az utolsó esztendőben viszont 20·37%-kal emelkedett a nyugati fajta vágómarhák száma. Feltűnő a levágásra került borjak számának állandó és erőteljes növekedése, amit évenként 15·23, illetve 21·56%-os emelkedés juttat kifejezésre. Az 1932. évben levágott juhok száma körülbelül megegyezik az 1930. év ugyanezen vágási adatával (több mint 33 ezer), míg a közbenes esztendőben levágott juhok száma 64%-os különbségével megközelíti az 55 ezret. Csökkenés észlelhető a bárán्योंk számában is azzal a feltűnő különbséggel, hogy míg az előző két esztendőben a visszaesés csupán alig 4·5%-ot tett ki, addig az utolsó év adata az 1931. évivel szemben már meghaladja a 30%-ot.

Mielőtt a marhaközvágóhídi húskitermelési adatokat ismertetnők, szükségesnek tartjuk előrebocsátani, hogy az átlagos élősúlyokat a vágóhídon levágásra került állatok tényleges élősúlyának a levágott állatok számával való elosztása révén nyertük. Hústermelési adatainkat pedig az egyes állatfajták szerint megállapított átlagos húskitermelési kulcs segít-

4. A marhaközvágóhíd hústermelése az 1930—1932. években.

Megnevezés	Nagymarha			Aprómarha						Összesen
	magyar tajta	nyugati tajta	együtt	borjú	juh	bárány	kecske	együtt		
Állatvágások (db):										
1930.....	17 051	34 264	51 315	71 715	33 399	8 727	19	113 860	165 175	
1931.....	11 128	34 243	45 371	82 635	54 889	8 338	4	145 866	191 237	
1932.....	7 057	41 217	48 274	100 452	33 263	5 822	3	139 540	187 814	
Növekedés (+), illetve fogyás (—) %-ban:										
1930—1931.....	—34.74	—0.06	—11.58	+15.23	+64.34	—4.46	—78.95	+28.11	+15.78	
1931—1932.....	—36.58	+20.37	+6.40	+21.56	—39.40	—30.18	—25.00	—4.34	—1.79	
Vágóhídi élő súly (kg):										
1930.....	27 998 610		27 998 610	5 193 950	1 274 979	101 773	905	6 571 607	34 570 217	
1931.....	25 597 170		25 597 170	6 098 018	2 010 115	92 689	176	8 200 998	33 798 168	
1932.....	27 695 325		27 695 325	7 100 838	1 220 234	76 801	140	8 398 013	36 093 338	
Átlagos élő súly (kg):										
1930.....	545.62		545.62	72.42	38.17	11.66	47.63	.	.	
1931.....	564.17		564.17	73.79	36.62	11.12	44.00	.	.	
1932.....	573.71		573.71	70.69	36.68	13.19	46.67	.	.	
Hústermelés (kg):										
1930.....	13 999 305		13 999 305	3 116 370	573 741	45 798	407	3 736 316	17 735 621	
1931.....	12 798 585		12 798 585	3 658 811	904 552	41 710	79	4 605 152	17 403 737	
1932.....	13 847 663		13 847 663	4 260 503	549 105	34 560	63	4 844 231	18 691 894	
Növekedés (+), illetve fogyás (—) %-ban:										
1930—1931.....	—8.58		—8.58	+17.41	+57.66	—8.93	—80.59	+23.25	—1.87	
1931—1932.....	+8.20		+8.20	+16.45	—39.30	—17.14	—79.75	+5.19	+7.40	

ségével számítottuk ki. Kötelességünknek tartjuk megemlíteni, hogy az átlagos kitermelési kulcsszámot *dr. Kazár Gyula* székesfővárosi állategészségügyi tanácsos bocsátotta rendelkezésünkre, aki tanulmányunk adatainak megszerzésében is a legmesszebbmenő készséggel támogatott bennünket. Dr. Kazár az idevonatkozólag végzett próbavágások eredményei alapján az egyes állatfajták átlagos vágási súlyát az általános élősúlynak következő százalékszámában jelölte meg: nagymarha = 50; borjú = 60; juh, bárány, kecske = 45.

A levágásra került állatok élősúlyára vonatkozó adatok szemléleténél felötlük, hogy a vágómarhák évről-évre lényeges súlygyarapodást mutatnak. Bár a nagymarhák fajták szerinti elkülönítésével a súlyadatok nem állanak rendelkezésünkre, mégis igazoltnak látszik az a feltevésünk, hogy részben a magyarfajta vágómarhák számának állandó és jelentékeny csökkenése, valamint a nyugati fajtájúak viszonylagosan állandó emelkedése juttatja kifejezésre a levágásra került állatok átlagsúlyának szembeszökő javulását.

A borjak átlagsúlyának alakulása már merőben más képet mutat. Kiténik, hogy a szóbanlevő három esztendőben az 1932. év átlagsúlya a legkedvezőtlenebb, holott a levágott borjak 100.000 darabot meghaladó száma ép ebben az esztendőben messze túlszárnyalta az előző évek borjívágásait. Ugyancsak megállapítható a levágott juhok átlagos élősúlyának visszaesése is, mivel az utolsó két esztendőben közel másfél kg-mal könnyebb juhok kerültek levágásra a marhaközvágóhídon, mint az 1930. évben. Feltűnő jelenség, hogy a leölt báránysok számának az utolsó évben mutatkozó 30%-os visszaesése mellett, körülbelül 2 kg-mal javult a báránysok élősúlya.

A levágásra került nagy- és aprómarhák átlagos élősúlyváltozásának magyarázata gyanánt az 5. számú táblázaton bemutatjuk a szóbanlevő állatfajták exportjának alakulását.

E táblázat adatai alapján kiténik, hogy a kérdéses esztendőkben kivitelre került szarvasmarhák száma feltűnő visszaesést mutat. Az 1930. év 167.275 darab exportmarhájával szemben a következő évben már csak 101.259, az utolsó évben pedig csupán 51.888 darab ily állat hagyta el az ország vámsorompóját. E végeredményben közel 40, illetve majdnem 49%-os csökkenés már magába véve is élenként dokumentálja élőállatkivitelünk válságos helyzetét, az egyes állatminőségek adatainak külön-külön való szemlélete azonban még jobban rávilágít a kérdés fontosságára. Láthatjuk ugyanis, hogy különösképen a levágásra szánt hízottmarhák számában nyilvánul meg a legjelentékenyebb visszaesés, amennyiben az 1930. évben kiszállított 123.412 darab prima vágóállattal szemben a következő esztendőben 32,45%-kal kevesebbet, azaz 83.368 darabot exportáltunk, míg az utolsó évben már csupán 22.563-at, ami kivitelünk ugyanezen tételét ismét 73%-kal apasztotta. Viszonylag hasonló alakulást jelez a félig kihízalt szarvasmarhák

5. Magyarország területéről kiszállított szarvasmarhák, juhok és kecskék. — 1930—1932.¹⁾

Megnevezés	1930	1931	1932	Növekedés (+), illetve fogyás (—) %-ban	
	d a r a b			1930—1931	1931—1932
Borjú	6.550	2.660	1.869	—59.39	— 29.74
Növendékmарha	18.180	4.468	4.556	—72.45	+ 2.00
Sovány szarvasmarha	4.183	305	19.416	—92.71	+6.265.90
Félig hizott szarvasmarha	14.950	10.458	3.484	—30.05	— 66.69
Hizott szarvasmarha	123.412	83.368	22.563	—32.45	— 72.94
Szarvasmarha együtt ...	167.275	101.259	51.888	—39.47	— 48.76
Juh, kecske, hizott bárány	81.421	64.924	74.152	—20.26	+ 14.21
Bárány, gödölye 14 kg súlyig ...	—	8	30	—	+ 275.00
Juh, kecske együtt	81.421	64.932	74.182	—20.25	+ 14.25
Összesen	248.696	166.191	126.070	—33.18	— 24.14

rovata is, ahol évenként 30, illetve közel 67%-os visszaesés mutatkozik. A levágásra szánt marhák számának jelentős apadásával szemben a sovány szarvasmarhák kivitele feltűnően alakult, mivel az 1930. évben exportált 4183 darab ily állattal szemben (a következő esztendő említésre is alig érdemes kvantuma mellett) az utolsó évben 19 és félezer soványmarhát szállítottunk ki. Az exportborjak viszonylag jelentéktelen száma fokozatos visszaesést mutat, míg a növendékmарhák rovatában közzétett adataink az 1930. évi 18 ezret meghaladó kiszállított állattal szemben a következő két esztendőben egyaránt csak mintegy 4 és félezres exportról számolnak be.

A 4. és 5. számú táblázat adatainak egybevetése alapján a vágómarhák átlagos élősúlyának állandó és jelentős emelkedését kétségtelenül azzal indokoljuk, hogy az exportlehetőségek csökkenése folytán a külföldi piacokra szánt állatokat eladóik mind nagyobb számban kénytelenek voltak a fővárosba irányítani. Ennek következtében az exportra szánt hizalt vagy legalább is javítottmarhák a budapesti közvágóhídon kerültek levágásra, ami lényegesen emelte ezen állatfajta átlagos élősúlyát.

Borjúexportunk visszaesése, valamint vágóhídi átlagos élősúlyuk alakulása között ily alapon összefüggéseket nem kereshetünk, annál is inkább, mert ezen állatfajta természetszerűleg kedvezőbb gazdasági viszonyok között sem oly frekvenciát exportcikk, mint a szarvasmarha. A vágóhídon levágásra került borjak átlagos élősúlyának ingadozása talán inkább azzal magyarázható, hogy az állatnevelés ép a marhaexportlehetőségek csökkenése következtében vesztett jelentőségéből, ami a vágásra eladott borjak számának lényeges és fokozatos emelkedése mellett az átlagos élősúly átmeneti (1931. évi) javulásában is megnyilvánult.

Ugyancsak a 4. számú táblázatunkban közzétett hústermelési adatok alakulása alapján — amely természetesen szorosan összefügg a vágóhídi

¹⁾ Lásd: a Statisztikai Havi Közlemények XXXIII—XXXV. évfolyamát. (Kiadja a m. kir. Központi Statisztikai Hivatal.)

élő súly, illetve az átlagos élő súly adatok változásával — láthatjuk, hogy a szarvasmarhavágások révén évenként mintegy 13—14 millió kg hús került kitermelésre. Ha végigpillantunk a többi állatfajták ugyanezen rovatán úgy kitűnik, hogy a szarvasmarhák rovatában találjuk a legkiegyensúlyozottabb hústermelési adatokat, mivel a szóbanlevő három esztendőben előbb 8·58%-os csökkenést, majd pedig alig kevesebb, azaz 8·20%-os emelkedést észlelünk. A borjúvágások adta hústermelés fokozatosan 3·1 millióról 4·3 millióra emelkedett és pedig akként, hogy az 1931. évben 17·41, 1932. évben pedig 16·45%-kal több hús került az előző évinél forgalomba. A levágott juhok húskitermelése az 1930. és 1932. évben majdnem azonos szírvonalon állott (574, illetve 549 ezer kg), míg a közbelső esztendőben 904 és félezer juhhús került ki a vágóhídról. A bárányölések folytán kitermelt hús mennyisége viszont mindinkább csökkent, olyannyira, hogy az utolsó esztendőben már csak 34 és félezer kg bárányhús került ki a vágóhídról az 1930. év közel 46 ezer kg-nyi hústermelésével szemben.

A sertésközvágóhíd hústermelésének szemléltetése céljából a 6. számú táblázaton összeállított adataink alakulása semmivel sem mutat biztatóbb képet, mint amilyet fentebb a marhaközvágóhídra vonatkozólag közzétehattunk. A hizott sertések száma az 1930. évben kimutatott 508 ezerről 479 ezer, majd pedig 464 ezer darabra esett vissza, ami 5·70, illetve 3·12%-os visszaesésnek felel meg. Bár a népelelmezés szempontjából korántsem oly jelentékeny süldővágások száma az 1930. évvel szemben lényegesen emelkedett, mivel az utolsó két esztendőben levágott süldők száma több mint két és félszeresét, illetőleg több mint kétszeresét tette az említett évben kimutatott kvantumnak, az így kitermelt húsmennyiség azonban közel sem pótolta azokat a veszteségeket, amelyek a sertésvágások jelentős csökkenése folytán a sertésközvágóhíd hústermelési eredményében megnyilvánulnak. Feltűnő a leölt malacok számában mutatkozó hullámozás is, mivel az 1930. évben közzétett 500 darabon aluli vágási eredménnyel szemben a következő évben 2398, az utolsó esztendőben pedig már ismét csak 619 leölt malacot jeleznek adataink.

A sertésközvágóhídon levágott állatok átlagos élő súlyának megállapításánál törekedtünk azonos elvek szerint eljárni, mint amilyeneket a marhaközvágóhídi adataink összeállításánál használtunk. Tekintettel azonban arra, hogy a sertések élő súlyának az eredeti mérlegelési naplók adatainak összesítése útján való megállapítása hosszú hetek munkáját vette volna igénybe, e helyett ugyancsak a mérlegelési naplók alapján készült szűrődíjelszámolásokat vettük figyelembe. Mivel a süldők és malacok szűrődíjainak¹⁾ lerovása darabonként történik, továbbá ismeretes lévén, előttünk ezen állatfajták száma, könnyen megállapíthattuk a sertésekre eső szűrődíjat,²⁾ amelyből viszont a sertések élő súlyát számíthattuk ki. Meg-

¹⁾ Szűrődíj darabonként süldőknél 1·20, malacoknál 0·40 pengő.

²⁾ A sertéseknél a szűrődíj az élő súly minden kilogrammja után 2 fillér.

6. A sertésközvágóhíd hústermelése az 1930—1932. években.

Megnevezés	Sertés	Süldő	Malac	Összesen
Állatvágások (db):				
1930.	508.112	3.436	491	512.039
1931.	479.158	8.924	2.398	490.480
1932.	464.226	7.480	619	472.325
Növekedés (+), illetve fogyás (—) %-ban				
1930—1931.	— 5·70	+ 159·72	+ 388·39	— 4·21
1931—1932.	— 3·12	— 16·18	— 74·19	— 3·70
Vágóhídi élősúly (kg):				
1930.	58,994.322	103.080	4.910	59,102.312
1931.	53,551.165	267.720	23.980	53,842.865
1932.	49,982.397	224.400	6.190	50,212.987
Átlagos élősúly (kg):				
1930.	116·10	¹⁾ 30·00	¹⁾ 10·00	.
1931.	111·76	¹⁾ 30·00	¹⁾ 10·00	.
1932.	107·67	¹⁾ 30·00	¹⁾ 10·00	.
Hústermelés (kg):				
1930.	17,550.811	77.310	3.437	17,631.558
1931.	15,931.472	200.790	16.786	16,149.048
1932.	14,869.763	168.300	4.333	15,042.396
Növekedés (+), illetve fogyás (—) %-ban				
1930—1931.	— 9·23	+ 159·72	+ 388·39	— 8·41
1931—1932.	— 6·66	— 16·18	— 74·19	— 6·85

jegyezzük még, hogy a hústermelési adatok megállapításánál hasonló eljárást követtünk, mint aminőt fentebb a marhaközvágóhídra vonatkozólag alkalmaztunk.

A húskitermelési kulcsszám gyanánt dr. Kazár Gyula székesfővárosi állategészségügyi tanácsos az egyes állatfajták élősúlyának következő százalékszámait jelölte meg: sertés = az átlagos élősúlynak 15%-a leszámítandó »életre« és az így fennmaradó súlynak 35%-a hús, 65%-a pedig fehéraru (szalonna és hár) ; süldőnél az átlagos élősúlynak 75%-a, malacnál pedig 70%-a a vágott súly.

A levágott sertések átlagos élősúlya állandó és fokozatos csökkenést jelez. Felötlük, hogy míg az 1930. évben levágásra került sertések élősúlya 116·10 kg-ot tett ki, addig a következő esztendőök folyamán a sertésközvágóhídi sertések levágásuk előtt átlagosan már csak 111·76, illetve 107·67 kg súlyúak voltak. A székesfővárosi statisztikai hivatal évkönyveiben közzétett táblázatok alapján megállapítható, hogy a szóbanlevő esztendőökben a sertésvásárokon a hízott sertés a sovánnyal szemben mindinkább háttérbe szorult. Ebből a körülményből arra következtethetünk, hogy a sertéstenyésztők

¹⁾ Becslés.

és hízlalók nem találták rentabilis vállalkozásnak állataik teljes kihízlását, mivel a takarmányárak nem álltak arányban a sertések eladási árával, aminek következtében kénytelen-kelletlen sertéseiket vagy legalább azoknak egy tekintélyes hányadát félig kihízlalt állapotban idő előtt bocsátották áruba.

A sertésvágások adta hústermelési eredményeket mind a három esztendőben a vágottsúly 35%-ával számítottuk. Hogy ezen számítási kulcsot a leszúrássra került sertések átlagos élősúlya állandó csökkenésének megfelelőleg még csak árnyalatilag sem emeltük, annak indokául felhozhatjuk, hogy egyrészt egységes kiszámítási módszer alkalmazására törekedtünk, másrészt pedig ily módon kívántuk ellensúlyozni azt a súlykülönbséget, amely a süldővágások számának az 1930. évi adathoz viszonyított jelentős emelkedése folytán a hústermelési összeredmény kialakulását befolyásolta. Ugyanis húskitermelési adataink kiszámításánál a sertésközvágóhídon levágásra került süldők teljes vágott súlyát húsnak minősítettük, holott ezen állatfajták egyrésze kisebb mennyiségű fehérarut is szolgáltat.

Ami a hústermelési adatok alakulását illeti, kitűnik, hogy az 1930. évben a sertésközvágóhídi sertésölések révén több mint 17 és félmillió sertéshús termeltetett ki. A következő évben 9·23%-kal, vagyis mintegy 1 millió 600 ezer kg-mal kevesebb sertéshús került ki a vágóhídról s az utolsó esztendőben pedig újabb 6·66%-os visszaesés folytán a sertéshústermelés mélyen alatta maradt a 15 millió kg-nak. A levágásra került süldők és malacok rovatai kiváltképen az 1931. évben mutatnak viszonylag jelentős mennyiséget; 200 ezer kg-ot meghaladó, illetve 17 ezer kg-ot megközelítő hústermeléssel.

A sertésközvágóhídon levágott állatok húskitermelési adatai mellett nem szabad megfeledkezni azokról a húsmennyiségekről sem, amelyeket egyrészt a kőbányai sertésszállásokban úgynevezett *kényszerszúrással* leölt sertések révén, másrészt pedig a magánháztartásokban történt és bejelentett *háziölések* figyelembevételével számíthatunk ki. (L. a 7. számú táblázatot.) A m. kir. állategészségügyi hivatal kimutatása szerint az 1930. évben a X. kerületi sertésszállásokban leszúrt sertések élősúlya 1,036.889 kg-ot tett ki s ez a mennyiség a következő két esztendőben 1,189.503 kg-ra, illetve 1,412.537 kg-ra növekedett. A sertésszállásokban végzett kényszerszúráások húseredményeit azonos húskitermelési koeficienssel számítottuk, mint aminőt a sertésközvágóhídon leölt sertéseknél alkalmaztunk. Tettük ezt egyrészt azért, mivel e helyütt a süldők esetleges számát nem állt módunkban megállapítani, másrészt és főként pedig azért, mivel vélelmeznünk kellett, hogy a sertéshízlaldákban hízlalásra beállított állatok súlya a vágóhídon süldőkre előírt 50 kg-os súlyhatárt amúgy is meghaladja.

7. A X. kerületi sertésszállásokban és a magánháztartásokban leszúrt sertések húskitermelése az 1930—1932. években.

M e g n e v e z é s	Sertésszállásokban (kényszerszűrés)	Magánháztartásokban (háziölés)	Összesen
Élő súly (kg) :			
1930.	1,036.889	18.773	1,055.662
1931.	1,189.503	24.795	1,214.298
1932.	1,412.537	50.425	1,462.962
Hústermelés (kg) :			
1930.	308.474	5.585	314.059
1931.	353.877	7.377	361.254
1932.	420.229	15.001	435.230
Növekedés (+), illetve fogyás (—) %-ban			
1930—1931.	+ 14.72	+ 32.09	+ 15.03
1931—1932.	+ 18.75	+ 103.35	+ 20.48

A kényszerszűrésok révén az 1930. esztendőben 308 és félezer kg sertéshús került piacra, a következő évben 14.72% emelkedéssel a húskitermelés megközelítette a 354 ezer kg-ot, míg az utolsó esztendőben újabb 18.75%-os növekedéssel a sertésszállásokban több mint 420 ezer kg hús termeltetett ki.

Véleményünk szerint a háziölésekre vonatkozó adatokat fenntartással kell kezelnünk, mivel kétségtelenül jóval jelentékenyebb az a húsmennyiség, amelyet háziöléseik révén a magánháztartások elfogyasztanak, mint amennyit a fogyasztási adó kimutatásokból megállapíthattunk. Ennek dacára mégis bemutatjuk a szóbanlevő adatokat, mert ha egy milliós világváros élelmezésében e viszonylag csekély húsmennyiség jelentős szerepet nem is játszik, fővárosunk húsellátási rendszerének ismeretéhez ezen kérdés is hozzátartozik.

A rendelkezésünkre álló adatok alapján kitűnik, hogy a háziölések adta húsmennyiség is emelkedő irányú. 1930. évben a bejelentett háziölések révén mindössze 5585 kg sertéshús került fogyasztásra, míg a következő esztendőben e mennyiség 7377 kg-ra emelkedett. Feltűnő, hogy az utolsó évben a háziölések adta sertéshús több mint kétszeresét tette az 1931. évi mennyiségnek.

Nem festenénk teljes képet Budapest húsfogyasztásáról, ha figyelmen kívül hagynók azokat a jelentékeny húsmennyiségeket, amelyek a *lővágóhíd hústermelése* révén kerülnek forgalomba. Ennélfogva a 8. számú táblázaton szemléltetjük a lővágóhíd termelése folytán fogyasztásra kerülő húsmennyiséget.

8. A lővágóhíd hústermelése az 1930—1932. években.

M e g n e v e z é s	1930	1931	1932	Növekedés (+), illetve fogyás (—) %-ban	
				1930—1931	1931—1932
Levágott lovak száma	13.024	12.650	11.611	—2·87	—8·21
Levágott lovak átlagos élősúlya (kg)	403·94	398·99	396·53	·	·
Hústermelés (kg)	2,630.457	2,523.612	2,302.055	—4·06	—8·78

Ezen adataink alapján megállapíthatjuk, hogy a hatósági lővágóhídon levágott állatok száma évről-évre visszaesést mutat, amennyiben az 1930. év 13.024 darabos vágásával szemben a következő évben már 2·87%-os visszaeséssel 12.650-re csökkent a levágott lovak száma, az utolsó esztendőben pedig ismét több mint ezerrel kevesebb ló került levágásra, vagyis a visszaesés meghaladta a 8%-ot. E mellett felötlük, hogy a vágólovak átlagos élő-súlya is évről-évre csökkent, mivel az 1930. év átlaga még közel 404 kg-ot mutat, ami a következő esztendőekben 399 illetve 396·5 kg-ra esett vissza. A vágólovak húskitermelési kulcsát a lóhúsüzem igazgatósága a levágott lovak átlagos élősúlyának 50%-ában jelölte meg s ennek segítségével megállapíthatjuk, hogy a szóbanlevő esztendőben kerekszámban 2 millió 600 ezer, 2 millió 524 ezer, illetve 2 millió 302 ezer kilogramm lóhús került forgalomba.

Szükségesnek tartjuk megemlíteni, hogy a lővágóhídon kitermelt húsmennyiség teljes egészében nem fordítottatott emberi táplálkozásra, mivel a lővágóhíd igazgatóságának közlése szerint a szóbanlevő években közvetlenül az állatkertbe szállítottatott: az 1930. évben 50.565 kg, az 1931. évben 61.530 kg és az 1932. évben 68.778 kg lóhús. Kitűnik tehát, hogy míg a lővágóhíd hústermelése fokozatosan csökkent, ezzel szemben az állatkert részére szállított húsmennyiség évről-évre 21·68, illetve 11·78%-kal emelkedett.

A lóhús-fogyasztás fokozatos visszaesése kétségtelenül a nyomasztó gazdasági helyzetre vet világot, hisz köztudomású, hogy a legolcsóbb húsfajtát a főváros legszegényebb néprétege fogyasztja.

b) Húsbehozatal.

Az eddigiekben a közvágóhídi és a főváros területén történt egyéb állatvágásokkal foglalkoztunk és vizsgálat tárgyává tettük, hogy az állatvágások révén minő húsmennyiségek kerültek forgalomba. Miként azonban jelen tanulmányunk bevezető részében erre a körülményre már rámutattunk, az állatvágások adta húskitermelés, helyesebben a főváros népessége húsfogyasztásának kérdésével szorosan összefügg a húsbehozatal és a húskivitel kérdése is.

A székesfőváros területére *beszállított húsmennyiség* felmérése céljából rendelkezésünkre állott a központi húsvizsgáló állomás statisztikai kimutatása, amelynek segítségével könnyen megállapíthatjuk, hogy a kérdéses években az egyes állatfajtákból leölt állapotban, illetve ezek húsából mily mennyiségek kerültek beszállításra. Tekintettel azonban arra, hogy a fennálló rendelkezések értelmében a központi húsvizsgáló állomás hatáskörébe csupán csak a friss húsok ellenőrzése tartozik, keresnünk kellett a módját annak, hogy a fővárosba szállított füstölthús- és kolbászárú mennyiségét is megfigyelési körünkbe vonhassuk. Ez utóbbi húsmennyiségek megállapítása céljából akként járhattunk el, hogy a fogyasztási adókimutatások húsrovatában közzétett húsmennyiségből levonásba hoztuk mindazokat a húskvantumokat, amelyek egyrészt mint behozatali tételek, másrészt pedig mint a fővárosban termelt friss húsok (kőbányai kényszerszúrások, háziölések stb.) már egyéb kimutatások révén előttünk ismereteseek voltak. A maradékként megállapított mennyiség magába foglalta a fővárosba érkezett füstölthús és kolbászárú egész kvantumát (tehát a postai szállítás kapcsán fogyasztási adóval megterhelt húsárukat is), valamint a Budapestre 10 kg-nál kisebb tételekben behozott friss húsok adta mennyiséget és az úgynevezett füstölt csemegeszalonnát is. Az idekerült friss hús (amely kvantitatíve a főváros húsfogyasztásának kérdését egyébként sem érinti) nem állt módunkban kiválasztani, ellenben a csemegeszalonna kiküszöbölése céljából elfogadtuk a székesfőváros központi adószámviteli hivatala illetékes osztályának 20%-os kulcsszámát és ennek folytán számításunk eredményeinek egyötödrészét levonásba hoztuk.

9. A központi húsvizsgálóállomásra beszállított leölt állatok húsa és friss húsok. — 1930—1932.

Megnevezés	1930		1931		1932		Növekedés (+), illetve fogyás (—) %-ban	
	db	kg	db	kg	db	kg	1930—1931	1931—1932
Marhahús	.	470.177	.	655.001	.	776.450	+ 39.31	+ 18.54
Borjú	102.332	4,446.530	97.821	4,330.927	127.375	5,402.483	— 2.60	+ 24.74
Borjúhús	.	10.289	.	13.130	.	20.201	+ 27.61	+ 53.85
Juh	4.157	71.403	5.008	82.527	2.707	44.682	+ 15.58	— 45.86
Juhhús	.	1.210	.	2.251	.	1.611	+ 86.03	— 28.43
Bárány	60.691	318.446	49.613	248.263	38.249	227.027	— 22.04	— 8.55
Kecske	81	1.736	79	1.564	15	315	— 9.91	— 79.86
Kecskehús	.	48	.	117	.	—	+ 143.75	— 100.00
Sertés	28.829	995.746	43.981	1,462.307	36.550	1,170.763	+ 46.86	— 19.94
Sertéshús	.	103.317	.	205.082	.	301.173	+ 98.50	+ 46.85
Malac	9.394	65.758	11.807	82.649	16.625	116.375	+ 25.69	+ 40.81
Együtt	.	6,484.660	.	7,083.818	.	8,061.080	+ 9.24	+ 13.80

A központi húsvizsgálóállomásnak a 9. számú táblázatban közzétett adatai szerint megállapíthatjuk, hogy a főváros területére beszállított leölt

állatok húsa és friss húsok mennyisége a szóbanlevő esztendőkben állandóan emelkedett. Kitűnik, hogy az 1930. évben beszállított közel 6·5 millió kg-nyi húsmennyiséggel szemben a következő esztendőben 7·08 millió kg volt a behozatal, míg az utóbbi évben ezen húsmennyiség már jóval meghaladta a 8 millió kg-ot.

Fővárosunk húsimportjának legjelentékenyebb hányada a levágott állapotban beszállított borjak húsára esett, amennyiben az 1930. évben közel 4 és félmillió, az 1931. évben 4·3 millió és az 1932. évben 5·4 millió kg-ot tett ki az a húsmennyiség, amely ezen szállítmányok révén közvetve a főváros fogyasztóközönsége elé került. A vágott juhok adta húsmennyiség hasonló alakulást mutat, mint aminőt ezen állatfajta vágóhídi hústermelési adatai jeleznek. Felötlik ugyanis, hogy míg az 1930. és 1931. években a 71 ezer, illetve 82 ezer kg-ot is meghaladta a levágott állapotban beszállított juhok feldolgozása révén kitermelt húsmennyiség, addig az utolsó esztendőben már majdnem a felére, azaz 44 ezer kg-ra esett vissza a behozott juhok kimérésére került hússúlya. A leölt bárány behozatala is — épen úgy, mint a marhaközvágóhídon levágásra került bárányok száma — fokozatos visszaesést mutat, de e mellett feltűnő, hogy a fővárosban elfogyasztott bárányhús zömét nem a vágóhídi hústermelés, hanem a leölt bárányimportunk biztosította. A beszállított vágott sertések húsmennyiségeinek alakulása hullámzó képet mutat, amennyiben az 1930. évi behozatal folytán körülbelül 1 millió kg, a következő esztendőben 46·86%-kal több, azaz majd 1·5 millió kg s az utolsó évben pedig 19·94%-os visszaeséssel 1 millió és 170 ezer kg sertéshús termeltetett ki. E mellett megjegyezzük, hogy a már feldolgozott állapotban beszállított sertéshús lényegesen kisebb mennyisége a szóbanlevő három esztendő alatt mondhatnók fokozatosan növekedve 103 ezer kg-ról 301 ezer kg-ra emelkedett. Hasonlóképen fokozatos emelkedést látunk a leölt malacok rovatában is.

Megjegyezzük még, hogy a leölt állatok súlyszerinti számításánál — mivel a húsvizsgálóállomás az adatokat darabszámban bocsátotta csak rendelkezésünkre — általánosságban ugyanazokat a kulcsszámokat vettük, amelyek alapján a vágóhidak húskitermelését számítottuk. Csupán a darabszám szerint feltüntetett sertések átlagsúlyát voltunk kénytelenek leszállítani, mivel fenti 9. számú táblázatunkban a sertések és süldők együttesen vannak kimutatva. Korrekciónkat a fogyasztási adókimutatások adatainak figyelembevételével hajtottuk végre.

A főváros területére beszállított füstölthús, kolbászáru és az ily szállítmányoktól el nem különíthető 10 kg-nál kisebb tételekben behozott friss hús mennyisége — melynek megállapítására követett számítási módszerünket fentebb ismertettük — a szóbanlevő esztendőkben a következő alakulást mutatta:

Év	Kg
1930	1,728.778
1931	1,784.732
1932	1,675.510

Látható tehát, hogy míg az 1931. évben az előző esztendőhöz képest 3·24%-kal növekedett, addig az utolsó évben 6·20%-kal csökkent az ily szállítmányok kg súlya.

c) Húskivitel.

A székesfőváros területére behozott húsmennyiséggel szemben összeállítottuk azokat az adatokat is, amelyek a Budapestről vidékre és külföldre *elszállított húsmennyiséget* szemléltetik.

10. A székesfőváros területéről vidékre és külföldre elszállított leölt állatok húsa és friss húsok. — 1930—1932.

Megnevezés	1930		1931		1932		Növekedés (+), illetve fogyás (—) %-ban	
	db	kg	db	kg	db	kg	1930—1931	1931—1932
a) Marhaközbő-hídről.								
Nagymarha	4.632	1,158.075	4.257	1,069.380	5.566	1,572.775	— 7·66	+ 47·07
Borjú	4.850	274.082	3.767	192.990	3.920	196.613	— 29·59	+ 1·88
Aprómarha	14.959	275.406	38.764	642.991	17.215	270.967	+ 133·47	— 57·86
Együtt	24.441	1,707.563	46.788	1,905.361	26.701	2,040.355	+ 11·58	+ 7·08
b) Sertésközbő-hídről	.	2,315.250	.	1,042.705	.	884.865	— 54·96	— 15·14
c) A vidékről behozott húsok hús-vásártelephelyéről.								
Marhahús	.	27.720	.	20.400	.	28.811	— 26·41	+ 41·23
Borjú	674	29.287	533	23.598	836	35.331	— 19·43	+ 49·72
Borjúhús	.	9.750	.	15.939	.	21.916	+ 63·48	+ 37·50
Juh	68	1.168	58	956	9	149	— 18·15	— 84·41
Júhhús	.	336	.	423	.	131	+ 25·89	— 69·03
Bárány	358	1.878	490	2.452	220	1.306	+ 30·56	— 46·74
Sertés	410	14.161	369	12.269	195	6.246	— 13·36	— 49·09
Sertéshús	.	84.031	.	85.845	.	42.797	+ 2·16	— 50·15
Malac	15	105	57	399	14	98	+ 280·00	— 75·44
Együtt	.	168.436	.	162.281	.	136.785	— 3·65	— 15·71
d) Egyéb tárolási helyekről	.	400.688	.	1,156.302	.	920.645	+ 188·60	— 20·38
Összesen	.	4,591.937	.	4,266.649	.	3,982.650	— 7·08	— 6·66

A 10. számú táblázatból kitűnik, hogy a főváros húskivitelének túlnyomórésze közvetlenül a közbőhidakról került elszállításra. Erre vonatkozó adatainkat a közbőhidak intézőségei bocsátották rendelkezésünkre s az adatszolgáltatás alapját a levágott, illetve feldolgozott állatoknak mérlegelési naplója képezte.

A marhaközvágóhídról az utóbbi három esztendőben elszállított marhahús mennyisége elég jelentékeny eltéréseket mutat. Kitűnik ugyanis, hogy az 1930. évben exportált nagymarha húsa 1,158.075 kg-ot tett ki, míg a következő év folyamán már 7·66%-kal kevesebb, azaz 1,069.380 kg marhahús került a főváros vámsorompóin kívül értékesítésre s viszont az utolsó esztendőben kiszállított marhahús súlya 47%-os emelkedéssel megközelítette az 1 millió 573 ezer kg-ot. Az innen kiszállított borjúhús súlya az 1930. évben több mint 274 ezer kg-ot tett ki, amelynél a következő esztendőben mintegy harmaddal kevesebb mennyiség, azaz 193 ezer, illetve 196·6 ezer kg került kiszállításra. A legfeltűnőbb alakulást az aprómarhák rovatában észlelhetjük, amennyiben az 1931. évben kiszállított 643 ezer kg juhhússal szemben az előtte, illetve utána következő esztendőben e húsfajtából csupán 275 ezer, illetve 271 ezer kg került elszállításra. Az 1931. évi kiugrás már megnyilvánult a marhaközvágóhíd hústermelési adataiban is, mivel a kérdéses esztendőben levágott juhok révén több mint másfélannyi hús termeltetett ki, mint az előző évben, míg az utána következő esztendőben kimutatott juhhús súlya közel 40%-kal kevesbedett.

A sertésközvágóhídon levágott és kiszállításra került sertések súlyára vonatkozó adatokat a vágóhíd intézősége az úgynevezett félhúsok és szalonnás félhúsok megkülönböztetésével bocsátotta rendelkezésünkre. A 10. számú táblázatban közzétett egységes adatainkat akként állítottuk össze, hogy a félhúsok súlyához hozzáadtuk a szalonnás félhúsok formájában kiszállított mennyiség 35%-át. Ugyanis dr. Kazár Gyula székesfővárosi állategészségügyi tanácsos véleménye szerint az ily szállítmányoknak mintegy 65%-át vehetjük szalonnának s a fennmaradó hányad adja az általunk keresett hús súlyát. Számítási módszerünk alapján kitűnik, hogy a sertésközvágóhídról közvetlenül kiszállított húsmennyiségek állandóan csökkentek. Ugyanis az 1930. évben kimutatott 2,315.250 kg-os exportunk a következő évben majdnem 55%-os kevesbedéssel 1,042.705 kg-ra esett vissza s az utolsó esztendőben a további 15·14%-os fogyás következtében sertésközvágóhídi közvetlen hús-kiszállításunk még a 885 ezer kg-ot sem érte el.

Sertéshúsexportunk feltűnő visszaesése — amelyre már a sertésközvágóhídi hústermelés állandó csökkenése is ráterelheti figyelmünket — kétségkívül főként a külföldre irányuló hússzállítmányok lecsökkenésével magyarázható. Hisz a székesfővárosi statisztikai hivatal évkönyveiben közzétett adatok alapján megállapítható, hogy sertésközvágóhídunk hústermeléséből az 1930. évben a külföldi piacok még 729.680 kg húst vettek fel s e mennyiség a következő években 89.470, illetve 106.300 kg-ra zsugorodott össze.

Ugyancsak a 10. számú táblázatban kimutatjuk azokat a húsmennyiségeket is, amelyek a húsvizsgálóállomás közbenjöttével a központi vásár-

csarnokból, illetve ezen intézmény nagyvásári jellegének megszűnte után (1932. október 17.) a húsvásárról kerültek elszállításra. Szóbanlevő adataink alapján kitűnik, hogy a húsvásár telephelyéről kiszállított húsok mennyisége is évről-évre csökkent. Bár az 1930. évben exportált 168.436 kg hússal szemben a következő évben kimutatott csupán 3·65%-os visszaesés folytán a kiszállított húsmennyiség súlya még meghaladta a 162 ezer kg-ot, az utolsó esztendő folyamán, a húsvásár telephelyéről már csak 136.785 kg hús került kivitelre, azaz a csökkenés 15·71%-ot tett ki.

Az egyéb tárolási helyekről elszállított húsmennyiség alakulása — amelyet a fogyasztó adóelszámolások úgynevezett visszatérítési rovatainak figyelembevételével állapítottunk meg — feltűnő különbségekről ad számot. Az 1930. évben kiszállított ily húsmennyiség súlya ugyanis még alig haladta túl a 400 ezer kg-ot, míg a következő évben az egyéb tárolási helyekről megközelítőleg háromszor annyi, vagyis 1,156.302 kg s az utolsó esztendőben már ismét egyötöddel kevesebb, azaz 920 ezer kg-ot meghaladó húsmennyiség került kiszállításra.

d) A húsfogyasztás megállapításánál figyelembe veendő egyéb szempontok.

Nem festenénk tiszta képet Budapest húsfogyasztásának, illetve húsforgalmának alakulásáról, ha figyelmen kívül hagynók azokat a — bár viszonylag jelentéktelen — húsmennyiségeket, melyeket az egészségi ártalmak megelőzése, illetve kiküszöbölése céljából a székesfőváros hatósága a *közfogyasztástól elvon és megsemmisített, illetve ipari feldolgozásra utal*.

A 11. számú táblázat adatainak szemlélete alapján megállapíthatjuk, hogy a közbágóhidakon levágásra került állatok, illetve ezek húsainak elkobzása — habár túlnyomórészt a vágóhídi hústermelés fedezi a főváros lakosságának hússzükségletét — lényegesen kisebbmértű annál, mint amelyet a hús-vizsgálóállomás intézkedése von el a közfogyasztástól. Ha azonban figyelembe vesszük azt a körülményt, hogy a vágóhídon levágásra kerülő állatokat a hatósági állatorvos már élő állapotban levágásuk előtt is megvizsgálja, érthetőnek látszik a kétféle hatósági szerv véleménye alapján elkobzott húsmennyiség között megnyilvánuló különbség.

A közbágóhidakon elkobzott húsmennyiség évenként mintegy 10 ezer kg-ra tehető. Az egészségre ártalmas húsok legnagyobb része a sertésvágóhídon került elkobzásra, mivel a három utolsó év folyamán kerekszámban 9·5 ezer, 7 ezer, azaz 8 ezer kg sertés-, illetve süldőhúst utaltak megsemmisítésre. Ezzel szemben a marhasközbágóhídon történt kobzások közül főképp a közfogyasztástól elvont marhahús emelhető ki, mivel e húsfajtából az utolsó két esztendőben 2539, illetve 2295 kg-nyi mennyiség semmisített meg.

11. A közfogyasztástól elvont és megsemmisített, illetve ipari feldolgozásra utalt leölt állatok húsa és friss húsok. — 1930—1932.

Megnevezés	1930		1931		1932		Növekedés (+), illetve fogyás (—) %-ban		
	db	kg	db	kg	db	kg	1930—1931	1931—1932	
a) Közvágóhidakon.									
Marha	3	818	9	2.539	8	2.295	+	210-39	— 9-61
Borjú	1	43	6	266	5	212	+	518-60	— 20-30
Juh	—	—	3	49	13	215			+ 338-78
Bárány	—	—	—	—	12	71			
Sertés	254	8.773	172	5.719	237	7.355	—	34-81	+ 28-61
Sertéshús		206		129		144	—	37-38	+ 11-63
Süldő	22	495	51	1.148	23	518	+	131-92	54-88
Együtt		10.335		9.850		10.810	—	4-69	+ 9-75
b) Húsvizsgálóállomáson.									
Marha	—	—	—	—	1	287			
Marhahús		27.463		35.324		34.364	+	28-62	— 2-72
Borjú	54	2.346	57	2.524	50	2.121	+	7-59	— 15-97
Borjúhús		4.108		3.380		2.717	—	17-72	— 19-62
Juh	—	—	21	346	33	545			+ 57-51
Juhhús		292		78		—	—	73-29	— 100-00
Bárány	67	352	106	530	6	36	+	50-57	— 93-21
Kecske	1	21	—	—	—	—	—	100-00	—
Kecskehús		—		—		2			
Sertés	43	1.485	127	4.223	128	4.100	+	184-38	— 2-91
Sertéshús		2.593		2.597		5.071	+	0-15	+ 95-26
Malac	2	14	37	259	67	469	+	1.750-00	+ 81-08
Együtt		38.674		49.261		49.712	+	27-37	+ 0-92
Összesen		49.009		59.111		60.522	+	21-60	+ 0-76

A székesfőváros területére beszállított leölt állatok húsból, valamint a behozott friss húsokból a húsvizsgálóállomás állatorvosai kerekszámban az 1930. évben 39 ezer, az 1931. évben 49 ezer és az utolsó esztendőben pedig 50 ezer kg-nyi mennyiséget nyilvánítottak a közfogyasztásra alkalmatlannak. Ha az egyes állatfajták adta húsmennyiségek megkülönböztetésével vizsgáljuk e kérdést, úgy felötlük, hogy a húsvizsgálóállomás kobzásainak túlnyomórészt a közfogyasztástól elvont marhahús tette, mivel a kérdéses években 27·5 ezer, 35·3 ezer, illetve 34·4 ezer kg marhahús került elkobzásra. Ezzel szemben a főváros területére beszállított leölt sertések húsból és a friss sertéshúsból együttesen 4 ezer, 6·8 ezer, azaz 9·2 ezer kg-ny mennyiséget utaltattak az állategészségügyi telepre a szóbanlevő esztendők folyamán. Láthatjuk tehát, hogy míg a közvágóhídi kobzásoknál a marhahús a sertéshússal szemben alárendeltebb szerepet játszott, addig a húsvizsgálóállomás adatai szerint, lényegesebb különbséggel ugyan, e kétféle húsmennyiség ellentétes alakulást mutat.

Hogy a székesfőváros hússzükségletének, illetve húsforgalmának mérlegét áttekinthetően szemléltethessük, 12. számú táblázatunkban rendszerbe foglaltuk részletkimutatásaink eddig bemutatott eredményeit.

Ha az ebben a táblázatban közzétett adatokkal részletesen foglalkoznánk, csak felesleges ismétlésekbe bocsátkoznánk. A 12. számú táblázattal kapcsolatosan csupán csak a székesfőváros lakossága *szalámifogyasztásának* kérdésével kívánunk foglalkozni, illetőleg figyelembe akarjuk venni a szalámigyártás céljára tényleg felhasznált húsmennyiségek alakulását is, amely viszont a főváros lakossága húsfogyasztásának kérdésére van befolyással.

A fogyasztási adókimutatások a Budapesten elfogyasztott szalámit a szelencehúsfogyasztással együtt tüntetik fel, mivel e kétféle húskészítmény azonos adótétel alá esik. Tekintettel azonban arra a körülményre, hogy ez utóbbi csak csekély hányadát teszi az együttesen kimutatott mennyiségnek, véleményünk szerint a szóbanlevő adatok alapján megközelítőleg mégis csak rávilágíthatunk a főváros szalámifogyasztására. Megállapítható tehát, hogy a kérdéses esztendőkből kerekszámokban 373 ezer, 272 ezer, azaz 332 ezer kg szalámit, illetve szelencehúst fogyasztott el a főváros lakossága. Mindenesetre feltűnő e húskészítmények fogyasztott mennyiségeinek hullámlása, mivel az 1930—1931. évek fogyasztási különbsége 27·20%-os visszaesésről, az 1931—1932. évek között megnyilvánuló eltérés pedig 22·17%-os emelkedésről tanuskodik.

A szalámigyártás céljára tényleg felhasznált hús mennyisége — amelyre vonatkozó adatainkat a Herz Ármin és Fiai r.-t. igazgatóságával folytatott megbeszéléseink eredménye alapján állítottuk össze — állandóan csökkent. Ugyanis a szóbanlevő évek folyamán kerekszámokban 873 ezer, 845 ezer, majd 770 ezer kg hús került feldolgozásra, ami az 1930—1931. évek adatainak szembeállításával 3·24%-os, az 1931—1932. években kimutatható differencia révén pedig 8·91%-os visszaesést jelez.

A szalámigyártás céljára tényleg igénybevett húsmennyiség állandó csökkenése mellett feltűnő, hogy a főváros területén az 1932. évben elfogyasztott szalámi és szelencehús mennyisége (ismételten utalunk ez utóbbi húskészítmény jelentéktelen voltára) az előző évvel szemben jelentékeny, 22·17%-os emelkedést mutat. Az adatok ily alakulása folytán az exportlehetőségek rosszabbodására, illetőleg a vidék felvevőképességének csökkenésére következtethetünk.

A szalámifogyasztás kérdésével kapcsolatban rá kell mutatnunk arra a körülményre, hogy a székesfővárosi hentesiparosok közül néhányan ugyancsak foglalkoznak szalámigyártással. Az általuk forgalombahozott mennyiséget a fogyasztási adókimutatások alapján sem tudtuk megállapítani és az ily célra felhasznált húsok nem az elfogyasztott szalámi, hanem a fogyasztásra került sertéshús mennyiségében foglaltatnak.

Szükségesnek tartjuk még megemlíteni, hogy a 12. számú táblázatunk összeállításánál Budapest húsforgalmát illetőleg figyelmen kívül hagytuk azokat a mennyiségeket, amelyek mint átfutó szállítmányok nem főváro-

2. A székesfőváros hússzükségletének, illetve húsforgalmának mérlege. — 1930—1932.

Megnevezés	1930	1931	1932
	k i l o g r a m m		
I. Hústermelés, illetve húsbehozatal.			
A) Hústermelés :			
1. Marhaközvágóhídon	17,735.621	17,403.737	18,691.894
2. Sertés-közvágóhídon	17,631.558	16,149.048	15,042.396
3. X. ker. sertésszállásokb. (Állateg. Hiv.)	308.474	353.877	420.229
4. Házi ölések	5.585	7.377	15.001
5. Lóvágóhídon	2,630.457	2,523.612	2,302.055
Együtt	38,311.695	36,437.651	36,471.575
B) A főváros területére beszállított :			
1. Leölt állatok húsa és friss húsok....	6,484.660	7,083.818	8,061.080
2. Füstölt hús, kolbászáru és kisebb tételekben beszállított friss hús ^{1) 2)}	1,728.778	1,784.732	1,675.510
Együtt	8,213.438	8,868.550	9,736.590
C) A főváros területén elfogyasztott szalámi és szelencehús	373.258	271.731	331.984
Összesen	46,898.391	45,577.932	46,540.149
II. Húskivétel, illetve levonás az I. pont alatt kimutatott húsmennyiségből.			
A) A székesfőváros területéről elszállított leölt állatok húsa és friss húsok : ¹⁾			
a) Marhaközvágóhídról	1,707.563	1,905.361	2,040.355
b) Sertés-közvágóhídról	2,315.250	1,042.705	884.865
c) A hús vásár telephelyéről	168.436	162.281	136.785
d) Egyéb tárolási helyekről	400.688	1,156.302	920.645
Együtt	4,591.937	4,266.649	3,982.650
B) A közfogyasztástól elvont és megsemmisített, illetve ipari feldolgozásra utalt leölt állatok húsa és friss húsok :			
a) Közvágóhidakon	10.335	9.850	10.810
b) Húsvizsgáló állomáson	38.674	49.261	49.712
Együtt	49.009	59.111	60.522
C) A lóhúszem által közvetlen az állatkertnek szállítva	50.565	61.530	68.778
D) Szalámigyártás céljára tényleg felhasznált hús mennyisége	873.464	845.174	769.898
Összesen	5,564.975	5,232.464	4,881.848
Tulajdonképeni húsfogyasztás	41,333.416	40,345.468	41,658.301

¹⁾ Transzitzószállítmányok nélkül. — ²⁾ 10 kg-nál kisebb tételekben behozott friss hús is.

sunkban kerültek fogyasztásra. E húsmennyiségek kiküszöbölését maguk a fogyasztási adóelszámolások tették lehetővé, mivel ezen szállítmányok után esedékes fogyasztási adót a belépő vámsorompónál a fogyasztási adó-kirendeltségek ugyan bevételezték, de viszont a kilépő vámsorompónál szolgálatot teljesítő kirendeltségek az úgynevezett letétbárca felhasználásával vissza is térítették.

Nem tartjuk érdektelennek, ha alábbiakban ezen adatokat is közreadjuk:

Év	Átfutó szállítmány kg
1930	69.007
1931	87.888
1932	99.738

e) *Budapest lakosságának húsfogyasztása.*

A főváros lakossága *húsfogyasztásának alakulására* vonatkozó adatainkat a 13. számú táblázatban hozzuk nyilvánosságra.

13. A székesfőváros lakosságának húsfogyasztása a leölt állatok megkülönböztetésével. 1930—1932.

Megnevezés	A fogyasztott húsmennyiség								
	kilogrammokban			százalékban			-ből fejenként esett ¹⁾ (kg)		
	1930	1931	1932	1930	1931	1932	1930	1931	1932
Marhahús	13,255.406	12,325.943	12,985.581	32.07	30.55	31.17	13.25	12.21	12.73
Borjűhús	7,253.573	7,764.171	9,424.277	17.55	19.25	22.62	7.25	7.69	9.24
Juhhús	369.152	344.487	323.391	0.89	0.85	0.78	0.37	0.34	0.32
Báránymáj	362.014	286.991	260.174	0.88	0.71	0.62	0.36	0.28	0.25
Kecskehús	2.170	1.760	376	0.01	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Sertéshús, süldőhús	17,068.875	16,789.526	15,979.100	41.29	41.62	38.36	17.06	16.63	15.67
Malachús	69.076	98.777	120.141	0.17	0.25	0.29	0.07	0.10	0.12
Lóhús	2,579.892	2,462.082	2,233.277	6.24	6.10	5.36	2.58	2.44	2.19
Együtt	40,960.158	40,073.737	41,326.317	99.10	99.33	99.20	40.94	39.69	40.52
Szalámi és szelence- hús	373.258	271.731	331.984	0.90	0.67	0.80	0.37	0.27	0.33
Összesen	41,333.416	40,345.468	41,658.301	100.00	100.00	100.00	41.31	39.96	40.85

Fenti adataink alapján megállapíthatjuk, hogy a kérdéses esztendőben a fővárosban elfogyasztott hús mennyisége végeredményében kiemelkedő különbségeket nem mutat, amennyiben Budapesten kerek számokban kifejezve az 1930. évben 41.3 millió, az 1932. évben 40.3 millió és az utolsó esztendőben pedig 41.7 millió kg hús került fogyasztásra.

¹⁾ Az év közepére kiszámított népesség: 1930. évben 1,000.394; az 1931. évben 1,009.784; az 1932. évben 1,019.807.

Részleteiben vizsgálva e kérdést kitűnik, hogy a sertés- illetve süldő-húsfogyasztás az 1930. és 1931. években meghaladta a 17 millió kg-ot, illetve megközelítette a 16·8 millió kg-ot, amely mennyiség a kérdéses esztendőkből a főváros összes húsfogyasztásának 41·29, illetve 41·62%-át tette, míg az utolsó évben az effajta húsból elfogyasztott, közel 16 millió kg-nyi mennyiség Budapest összes húsfogyasztásának már csak 38·36%-át tette. A marhahúsfogyasztás alakulása — miként arra már a hústermelési adatok alapján is következtetni lehetett — már nem mutat ily állandó visszaesést, mivel az 1930. évi 13·3 millió kg-os marhahúsfogyasztással szemben, amely a fővárosban elfogyasztott összes húsmennyiségnek 32·07%-át tette, a következő esztendő folyamán 30·55%-os részesedéssel csak 12·3 millió kg marhahús került fogyasztásra, míg az utolsó évben kimutatott közel 13 millió kg marhahús az összes húsfogyasztásnak már ismét 31·17%-át tette. Viszonylag a legnagyobb emelkedést a borjúhúsfogyasztás alakulásánál észlelhetjük, mivel az 1930. évben elfogyasztott 7 és $\frac{1}{4}$ millió kg borjúhússal szemben — amely az összes húsfogyasztásnak 17·55%-át tette — az 1931. évben majdnem 7·8 millió kg és az 1932. esztendő folyamán pedig már közel 9 és félmillió kg borjúhús került fogyasztásra a főváros területén, tehát az egész húsfogyasztásnak 19·25, illetve 22·62%-a.

A lóhúsfogyasztás fokozatos visszaeséséről már fentebb megemlékeztünk, e helyütt csak arra a körülményre kívánunk rámutatni, hogy a főváros legszegényebb néprétegének mindjobban gyengülő vásárlóereje következtében a kérdéses esztendők folyamán az elfogyasztott lóhús az összes húsfogyasztásnak 6·24, 6·10, illetve 5·36%-át tette. A többi, az elfogyasztott mennyiség szempontjából jelentéktlenebb rovatokban azt látjuk, hogy a juh-, bárány- és az alig számbavehető kecskehúsfogyasztás évről-évre csökkent s csak a malachúsfogyasztásra vonatkozó adatok jeleznek viszonylag kiemelkedő növekedést.

Sokkal szemléltetőbben állítják eléink Budapest húsfogyasztásának alakulását azok az adataink, amelyek az egyes állatfajták elfogyasztott húsból az *egy-egy főre eső húsmennyiséget* juttatják kifejezésre. Ily módon megállapítottuk, hogy a fővárosi lakosság fejenként az 1930. évben 41·31 kg, az 1931. évben 39·96 kg, az 1932. esztendő folyamán pedig 40·85 kg húst, illetve húskészítményt fogyasztott. Ha ezek szerint tehát a mindjobban ránknehezedő gazdasági válság nem is gyakorolt közvetlen befolyást a húsfogyasztás alakulására, közvetve mégis csak éreztette hatását. Ugyanis a viszonylag magas takarmányárak következtében az ország gazdatársadalma saját helyzetének könnyítése céljából kénytelen volt állatait áruba bocsátani. Ennek folytán egyfelől a felfokozott kínálat, másrészt pedig a meggyengült vásárlási erő olyan árakat eredményezett, amelyek alacsonyabban a világháborút megelőző idők árainál.

Hús- és élelmiszerárak.

A húsfogyasztás mennyiségére különös befolyást gyakorol a *húsárak* alakulása. Ennélfogva célszerűnek látszik, hogy a különféle állatfajták húsból fejenkinti fogyasztásként megállapított mennyiségek változását a *14. számú táblázatunkban* közölt áralakulások figyelembevételével tárgyaljuk.

Ami a különféle húsárak alakulását illeti, elsőbben is megállapíthatjuk, hogy a levágott állatok ára, valamint a nagybani húsárak már az 1931. évben lemorzsolódtak, míg a kicsinybeni forgalomban a húsárak jelentősebb csökkenése csak a következő esztendő folyamán következett be. Ha viszont továbbmenőleg a különféle húсок kicsinybeni árának csökkenését a főváros lakosságának fejenkinti húsfogyasztásának alakulásával vetjük egybe, úgy a következő megállapításokat tehetjük.

A marhahúsárak alakulása a többi húsfajtákhoz képest lassú és egyenletes árlemorzsolódással viszonylag a legjelentéktelenebb csökkenést mutatja s ennek folytán a szóbanlevő három esztendő alatt a főváros lakosságának fejenkinti marhahúsfogyasztása végeredményben csak mintegy félkilogrammal esett. Ha azonban figyelembe vesszük azt, hogy az 1932. év második felében a silányabb minőségű marhahús oly alacsony árak mellett került forgalomba, amelyek már alig multák felül a hatósági lóhússzékek árait, joggal feltehetjük, hogy a marhahúsfogyasztás nagyobb mérvű csökkenését az eddigi lóhúsfogyasztók marhahúsvásárlása akadályozta meg. A borjúhúsfogyasztás fokozatos és erőteljes növekedés révén a kérdéses három év alatt 2 kg-mal emelkedett, amit viszont indokoltta tesz a borjúhús állandó és egyenletes árzuhanása, amelyhez hasonlót a többi állatfajták húsvataiban nem igen találhatunk. A főváros lakosságának fejenkinti sertés-, illetve süldőhúsfogyasztása az 1930. évben még meghaladta a 17 kg-ot, amely mennyiség a következő esztendő során közel $\frac{1}{2}$ kg-mal, az utolsó évben pedig újabb 1 kg-mal kevesbbedett. Ezzel szemben nem szabad, hogy megtévesszen bennünket a sertéshúsnak évvégi áralakulása. Ugyanis ha figyelembe vesszük, hogy a sertéshús nagyobbarányú árcsökkenése csak a kérdéses évek utolsó hónapjára esik és egyébként az év túlnyomórésztében a sertéshús áralakulása nem követte a többi húsfajták szinte egyenletes árlemorzsolódását¹⁾: érthetőnek látszik a sertéshúсок elfogyasztott mennyiségében kifejezésre jutó csökkenés.

A lóhús árának csökkenése csak az 1931. esztendő második felében vette kezdetét és a további áresés is lényegesen kisebb volt, mint aminőt bármely más húsfajtánál láthattunk. Hogy ennek dacára a lóhúsfogyasztás csökkenése nagyobb mértéket nem öltött, annak oka nagyrészt a fővárosi ínségnyhitőakció által felvett és egyre növekvő lóhúsmennyiség.

¹⁾ Lásd »Budapest székesfőváros statisztikai havi füzetek« LVIII., LIX. és LX. évfolyamának 62. táblázatát.

14. Húsarak. — 1930—1932.

Megnevezés	Átlagarak pengőben kg-onként						Indexszámokban (1930. jún. = 100)					
	1930		1931		1932		1930		1931		1932	
	júnus	december	júnus	december	júnus	december	júnus	december	júnus	december	júnus	december
a) Állatárak a vásártelepeken.												
I. rendű, tarka :												
ökör	1·03	1·01	—85	—77	—63	—63	100	98	83	75	61	61
bika	1·06	1·01	—81	—58	—52	—49	100	95	76	55	49	46
tehén	1·—	—95	—82	—67	—55	—52	100	95	82	67	55	52
I. rendű borjú (belföldi) ...	1·45	1·48	1·04	—82	—76	—78	100	102	72	57	52	54
Sertés, öreg, I. rendű	1·11	1·15	1·01	—90	—99	—92	100	104	91	81	89	83
Fiatál, nehéz	1·20	1·21	1·07	1·01	1·11	—97	100	101	89	84	93	81
Vágóló	—32	—29	—28	—24	—21	—21	100	91	88	75	65	65
b) Nagybeni húsarak a vágóhidakon.												
Marhahús egészben :												
I. rendű	1·97	1·79	1·64	1·16	1·19	1·15	100	91	83	59	60	58
II. rendű	1·47	1·32	1·24	—69	—81	—79	100	90	84	47	55	54
Borjú, bőrben	2·17	2·14	1·64	1·25	1·23	1·23	100	99	76	58	57	57
Juh, leölt, nyúzott I. rendű ..	1·39	1·19	1·23	—67	—92	—69	100	86	88	48	66	50
Félsertés, lehúzott :												
I. rendű	1·87	1·68	1·84	1·23	1·58	1·16	100	90	98	66	84	62
II. rendű	1·79	1·69	1·79	1·17	1·39	1·06	100	94	100	65	73	71
c) Kicsinybeni húsarak a vásárcsarnokokban.												
Marhahús :												
vesepecsenye, tisztítva ...	5·55	5·16	5·37	5·01	4·35	3·91	100	93	97	90	78	70
rostélyos, felsál, fehér- pecsenye	2·77	2·74	2·51	2·31	1·90	1·74	100	99	91	83	69	63
fartó, lapocka, hátszín	2·71	2·72	2·34	2·10	1·82	1·67	100	100	86	77	67	62
Borjúhús :												
comb, felszeletelt	4·11	4·26	3·63	2·97	2·76	2·41	100	104	88	72	67	59
gerinc, vesés	2·92	2·90	2·62	2·21	1·98	1·65	100	99	90	76	68	57
pörkölt	2·13	2·08	1·98	1·63	1·35	1·25	100	98	93	77	63	59
Juhhús :												
comb	2·22	2·03	2·13	1·51	1·65	1·45	100	91	96	68	74	65
gerinc	1·85	1·62	1·67	1·15	1·59	1·15	100	88	90	62	86	62
Sertéshús :												
friss, karaj	3·50	2·77	3·06	2·15	2·77	1·76	100	79	87	61	79	50
« comb, lapocka	2·50	2·17	2·29	1·65	2·05	1·45	100	87	92	66	82	58
« oldalas	2·09	1·94	1·84	1·59	1·65	1·41	100	93	88	76	79	67
Az eladott lóhús átlagára ..	—80	—80	—80	—64	—66	—60	100	100	100	80	83	75

¹⁾ Novemberi adat.

15. A székesfőváros inségenyhítő akciója kapcsán kiosztott hús- és húsrumennyiségek. 1930—1932.

M e g n e v e z é	Féjenként (dkg)	1930	1931	1932	Növekedés (+), illetve fogyás (—) %-ban	
		k i l o g r a m m			1930—1931	1931—1932
<i>a) Az ebédeltetési akció kapcsán kiosztatott:</i>						
marhahús	12	100.416	147.540	120.744	+ 46.93	— 18.16
sertéshús	16	11.616	26.672	41.424	+ 129.61	+ 55.31
lőhús	12	101.880	202.044	422.292	+ 98.32	+ 109.01
lőkolbász	5	36.285	45.965	136.280	+ 26.68	+ 196.49
Együtt		250.197	422.221	720.740	+ 68.76	+ 70.70
<i>b) Húsárura érvényes utalványra ki- osztatott:</i>						
lőkolbász	8	—	—	48.592	—	.
sertéskolbász, hentesáru	8	—	—	59.968	—	.
Együtt		—	—	108.560	—	.
Összesen		250.197	422.221	829.300	+ 68.76	+ 96.41

A 15. számú táblázat adatai alapján láthatjuk, hogy a székesfőváros közönségének áldozatkészsége folytán az *ebédeltetési akció* jelentékeny és évről-évre szinte ugrásszerűen növekvő húsmennyiséget juttatott a főváros inséges lakosságának. Kítűnik, hogy míg az 1930. évben még alig egynegyed millió kg hús került ez akció során kiosztásra, addig a következő években 68.76, illetve 70.70%-os emelkedéssel 422 ezer, majd pedig 721 ezer kg hús, illetve húsarú került fogyasztásra az ebédeltetési akció folyamán. Kétségtelen, hogy a felhasznált húsfajták közül a marha- és sertéshús is jelentékeny mennyiséget tett ki a szóbanlevő esztendőkben, de oly arányúnak és a főváros lakosságának húsfogyasztására is befolyással bíró emelkedésnek, mint aminőt az ebédeltetési akció során kiosztott lőhús és lőkolbász mennyiségének évről-évre erősödő növekedése érzékeltet, korántsem mondható.

A mindegyre nehezebbé váló gazdasági viszonyok következtében az inségesek száma az 1931/1932. év telén már oly rohamosan növekedett, hogy az arra rászorult egyéneket az ebédeltetési akció során a hatóságok már alig voltak képesek ellátni. Olyan kívánságok is mindgyakrabban hangzottak el az áldozatkész polgárság köréből, hogy pénzbeli adományok helyett inkább természetbeni támogatást kívánnak az inséges lakosságnak nyújtani. Egyrészt az ebédjegyeknek mintegy részbeni pótlásaképpen, másrészt pedig az adományozó polgárság kívánságára léptette életbe a hatóság a különféle *jótekonysági utalványokat*. Ezek közül kiemeljük az úgynevezett lőhús- és hentesárutalványokat, amelyek ellenében a város területén kijelölt beváltóhelyeken mintegy 8 dkg húsarút szolgáltatott ki. Ezen akció az 1932. év folyamán 48.592 kg lőkolbászt és 59.968 kg sertéskolbászt, illetve hentesárut juttatott a főváros munkanélküli lakosságának.

Tanulmányunk befejezéseképen nem tartjuk érdektelennek közreadni alábbi 16. számú táblázatunkat, amelyben néhány fontosabb élelmiszer áralakulását szemléltetjük.

16. Néhány fontosabb élelmiszer árának alakulása a vásárcsarnokokban. — 1930—1932.

Megnevezés	Átlagárak pengőben kg-onként						Indexszámokban (1930. jún. = 100)					
	1930		1931		1932		1930		1931		1932	
	júnus	december	júnus	december	júnus	december	júnus	december	júnus	december	júnus	december
Friss főzőtojás ¹⁾	—08	—14	—08	—11	—07	—10	100	175	100	138	88	125
Tej, teljes ²⁾	—39	—31	—35	—33	—32	—32	100	79	90	85	82	82
Vaj, centrifugált teavaj	4·04	3·98	4·20	3·45	3·22	3·10	100	99	104	85	80	77
Juhtúró ³⁾	2·53	2·42	3·80	2·32	2·34	2·19	100	96	150	92	93	87
Tehéntúró	1·03	—90	—91	—88	—92	—82	100	87	88	85	89	80
Búzaliszt :												
0 sz. finom tészta liszt ...	—43	—40	—38	—42	—42	—42	100	93	88	98	98	98
2 sz. főzőliszt	—41	—37	—36	—41	—40	—38	100	90	88	100	98	93
4 sz. kenyérliszt	—39	—34	—33	—38	—38	—38	100	87	85	97	97	97
Pékkenyér, fehér	—52	—50	—49	—51	—53	—53	100	96	94	98	102	102
« félbarna	—43	—38	—37	—41	—42	—41	100	88	86	95	98	95
« barna	—29	—25	—28	—34	—36	—35	100	86	97	117	124	121
Lencse, hazai	—85	—55	—54	—54	—63	—54	100	65	64	64	74	64
Borsó, hántolt, feles	—72	—71	—60	—58	—61	—57	100	99	83	81	85	79
Bab, fehér, apró	—53	—54	—47	—35	—31	—25	100	102	89	66	58	47
Árpakása, aprószemű	—87	—90	—88	—87	—85	—84	100	103	101	100	98	97
Kelkáposzta, I. oszt., hazai ..	—36	—38	—50	—26	—41	—16	100	106	139	72	114	44
Burgonya, őszi, rózsa	—07	—13	—21	—18	—19	—12	100	186	300	257	271	171
Savanyúkáposzta	—25	—28	—49	—37	—30	—27	100	112	196	148	120	108
Dió, I. oszt. ⁴⁾	1·70	1·27	1·26	—86	—95	1·29	100	75	74	51	56	76
Mák	1·56	1·32	1·30	1·10	1·22	1·52	100	85	83	71	78	97
Cukor, kristály ⁵⁾	1·15	1·14	1·18	1·30	1·30	1·30	100	99	103	113	113	113

¹⁾ Darabonként. — ²⁾ Literenként. — ³⁾ Csemege. — ⁴⁾ Májusi adat. — ⁵⁾ A m. kir. Központi Statisztikai Hivatal adatai, a budapesti áralakulás alapján.

Fentebb, a húсарak alakulásánál azt láthattuk, hogy úgyszólván valamennyi húsfajta a kérdéses esztendőк folyamán mintegy 40—50%-os árlemorzsolódáson ment keresztül. Ezzel szemben az utolsó táblázat alapján kitűnik, hogy a többi, mondhatnók elsőrendű tömegtáplálkozási cikk — egy-két kivételtől eltekintve — vagy éppen semmit vagy alig olcsóbbodott az 1930—1932. évek folyamán, sőt akadnak közöttük olyanok is, amelyeknek utolsó évi árai felülmúlták az 1931. évben közzétett átlagárakat. Ezek szerint joggal feltehetjük, hogy a húsfogyasztás alakulására — amelynél a nehéz gazdasági viszonyok dacára sem tapasztalható visszaesés — nemcsak a húсарak lemorzsolódása hatott kedvezően, hanem hozzájárult ahhoz a többi fontosabb élelmiszer árának jóval tartottabb irányzata is.

